

Ewaluacja zewnętrzna

realizacji

Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność

dla obszaru Lokalnej Grupy Działania

Zielone Mosty Narwi

Realizacja:

OMIKRON Mariusz Wachowicz

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Ewaluacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 19. *Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER* dla poddziałania „*Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Warszawa 2022

1. Wstęp

Ewaluacja i zasady jej prowadzenia w LGD wynikają z wytycznych nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Planowane cele, metody i narzędzia ewaluacyjne mieszczą się z w zakresie wytyczonym przez Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju z marca 2017 roku. Niemniej potrzeba ewaluacji wynika również z samego procesu realizacji Strategii oraz konieczności ciągłej dbałości o utrzymanie wysokiej jakości podejmowanych interwencji.

Zmiany społeczne i gospodarcze sprawiają, że konieczna jest analiza Strategii pod kątem jej aktualności, ale także sprawności i efektywności jej dotychczasowej realizacji oraz użyteczności podejmowanych działań i przyjmowanych rozwiązań. Rzetelne ocenienie Strategii na tym etapie wdrażania wymaga nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom, ale także samemu procesowi, aby można było zidentyfikować elementy wymagające poprawy. Uzyskane wyniki zostaną wykorzystane w procesie aktualizacji Strategii oraz innych dokumentów Stowarzyszenia, ale również uwzględnione przez LGD w kolejnym okresie programowania 2021-2027.

Niniejszy raport jest zwięźczeniem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy kwietniem, a wrześniem 2022 roku. Jednak dane wykorzystane w raporcie pochodzą z różnych okresów od rozpoczęcia realizacji strategii w 2016 roku do 31 grudnia 2021. Oprócz danych z monitoringu prowadzonego systematycznie przez organy LGD, w planach komunikacji określone są konkretne działania mające na celu pozyskiwanie informacji oraz dzielenie się nimi z interesariuszami i ze społecznością. Działania te, szczególnie polegające na ankietowaniu odpowiednich grup respondentów, prowadzone były przez LGD systematycznie, według harmonogramu zapisanego w planie komunikacji.

Większość procesu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji spoczywa na pracownikach Lokalnej Grupy Działania. Bez nich, ich systematycznej pracy i zaangażowania nie udało się zgromadzić materiału do napisania niniejszego dokumentu. Podziękowania należą się nie tylko Panu Prezesowi, pracownikom, i członkom Zarządu ale także zaangażowanym w wywiady członkom Rady, uczestnikom spotkań grupowych, wnioskodawcom i beneficjentom. Nie można zapomnieć również o szeregowych członkach Stowarzyszenia, sympatykach oraz wszystkich respondentach, którzy rzetelnie wypełniali ankietę.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

Liczba ludności na obszarze LGD pozostaje na niezmiennym poziomie. Jednak nie jest to zjawisko jednorodne dla wszystkich gmin. W gminach Pomiechówek, Pokrzywnica, Pułtusk i Nasielsk przybywa mieszkańców, a ubywa pozostałych gminach.

Dane statystyczne wskazują na negatywne trendy w proporcjach ludności w wymiarze wieku. Maleje liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a dynamicznie wzrasta w wieku poprodukcyjnym.

Nie ma to jednak odzwierciedlenia w aktywności przedsiębiorców. Dane REGON wskazują na systematyczny wzrost liczby przedsiębiorstw działających na obszarze LGD. Najbardziej aktywną w tym zakresie są gminą Nasielsk, Pułtusk i Pomiechówek.

Od 2015 roku spada liczba bezrobotnych. Rejestrowane bezrobocie spadło 18,8% do poziomu 7% (stan na koniec 2021 roku). Wciąż jednak jest to wartość znacznie wyższa niż średnia dla województwa mazowieckiego.

W wszystkich gminach systematycznie i znacząco spadła liczba osób korzystających z pomocy społecznej. W większości gmin jest to spadek o połowę, a w przypadku gminy Świercze o 80%. Problem znaczącego udziału mieszkańców w korzystaniu z pomocy społecznej najbardziej dotyczy gmin Pokrzywnica, Winnica i Zatory, gdzie w roku 2021 korzystało z niej między 8 a 9 procent gospodarstw domowych

Działania LGD w zakresie budowania kapitału społecznego wpisywały się w ogólnokrajowy trend zwiększania aktywności społecznej. Wzrost liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych jest systematyczny i dotyczy większości gmin. Różnice pomiędzy gminami są znaczące, a dodatkowo żadna z gmin tworzących LGD nie dorównuje średniej wartości dla województwa.

Liczba osób deklarujących zadowolenie z zamieszkiwania na terenie danej gminy znacząco przeważa nad liczbą niezadowolonych. Tych pierwszych jest prawie 60%, a niezadowolonych mniej niż 15%. Co czwarty z badanych nie umiał jednoznacznie ustosunkować się do tematu.

Gminy cenione są przede wszystkim ze względu na infrastrukturę drogową, sportową i rekreacyjną oraz za wspieranie atrakcyjności turystycznej i promocji dziedzictwa kulturowego. Nisko cenione jest wsparcie dla bezrobotnych i przedsiębiorców oraz działania na rzecz osób młodych do 35 roku życia. Ankietowani nie są również zadowoleni z poziomu zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów.

Mieszkańcy podkreślają wpływ projektów i działań finansowanych z Unii Europejskiej na życie lokalne, przy czym częściej zauważają projekty infrastrukturalne niż miękkie. 90% respondentów identyfikuje Lokalną Grupę Działania Zielone Mosty Narwi, a większość ankietowanych podkreślała, że dowiedziało się o LGD od innych instytucji.

Mieszkańcy, jeśli nie są uwarunkowani możliwościami finansowymi dostępnymi w PROW, najchętniej przeznaczyliby dodatkowe fundusze na infrastrukturę drogową (mimo, że wcześniej wysoko ocenili tę infrastrukturę na swoim obszarze). Mimo znaczących zmian w zakresie infrastruktury mieszkańcy nadal oczekują inwestycji w zakresie kultury, rekreacji i sportu. Znaczna część respondentów domaga się zwiększenia liczby miejsc pracy poza rolnictwem.

Ocena pracy biura jest jednoznacznie pozytywna. Tylko pojedyncze głosy wskazują na niezadowolenie w poszczególnych zakresach poddanych ocenie. Wnioskodawcy i członkowie LGD wysoko cenią zarówno kompetencje merytoryczne jak i społeczne oraz odpowiednią organizację pracy całego biura.

Doradztwo świadczone przez pracowników biura w znaczący sposób ułatwia przejście przez skomplikowaną procedurę aplikacyjną i pomaga z opracowaniu dobrych wniosków. Jest to kluczowy element podnoszenia jakości wniosków, a w konsekwencji ich realizowalności oraz możliwości sprawnego rozliczenia.

Partnerstwo prowadzi przejrzystą działalność informacyjną i promocyjną własnej organizacji. Plan komunikacji jest na bieżąco korygowany i skrupulatnie realizowany. Nie brakuje również szkoleń skierowanych do wewnątrz organizacji, szczególnie do członków Rady i zarządu LGD.

Nie zarejestrowano problemów finansowych Stowarzyszenia ani realizacji samej strategii. Postęp rzeczowy odbywa się zgodnie z planem, a odpowiada mu postęp finansowy.

1.	Wstęp	2
2.	Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	3
3.	Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	6
3.1.	Cel główny i cele szczegółowe badania.....	6
3.2.	Zakres przedmiotowy badania	6
3.3.	Kryteria ewaluacyjne	6
3.4.	Pytania badawcze.....	7
4.	Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	9
5.	Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	14
5.1.	Charakterystyka obszaru LGD Zielone Mosty Narwi	14
5.2.	Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju	26
5.3.	Funkcjonowanie LGD.....	34
5.4.	Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju	46
6.	Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze	51
7.	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje.....	56
8.	Spis tabel i wykresów	58
9.	Aneksy tworzone w toku realizacji badania	61
9.1.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:.....	61
9.2.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:	61
9.3.	Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD.....	62
9.4.	Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD.....	69
9.5.	Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego	78

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

3.1. Cel główny i cele szczegółowe badania

Celem głównym badania jest przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania oraz realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Cele szczegółowe:

- Wypełnienie obowiązku przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej (zgodnie z Wytycznymi 5/3/2017 i 10/1/2022 MRiRW).
- Uzyskanie użytecznych informacji na temat wdrożenia LSR.
- Opracowanie rekomendacji oraz planu ich wdrożenia.
- Wykorzystanie wyników badań społecznych we wstępnej konceptualizacji kolejnej LSR

3.2. Zakres przedmiotowy badania

Realizacja LSR: stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, bariery realizacji LSR, jakość procesu partycypacji, operacji i procedur.

Działalność biura: efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, innowacyjność, proces rozwoju pracowników, efektywność animacji i doradztwa, ochrona danych osobowych, jakość procesu archiwizacji i monitoringu.

Funkcjonowanie partnerstwa: jakość podejmowanych uchwał, skuteczność nadzoru nad biurem LGD, jakość reakcji na zmieniające się warunki, umiejętność współpracy i atmosfera pracy, skuteczność działań strategicznych, jakość współpracy regionalnej i ponadregionalnej, jakość relacji z otoczeniem i promocji.

3.3. Kryteria ewaluacyjne

Kryteria ewaluacyjne stosowane w badaniach to: **skuteczności** bezpośrednio pozwalająca ocenić, na ile efektywne są działania w zakresie osiągnięcia celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura LGD. Z kryterium skuteczności powiązane jest również kryterium **użyteczności**, które rozumiane jest, jako kryterium pozwalające ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji. Zastosowane będzie także kryterium **trwałości**.

Trwałość – w przypadku tego badania – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.

3.4. Pytania badawcze

Zgodnie z wytycznymi nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi opracowane zostały odpowiedzi na poniższe pytania badawcze zgrupowane w kategorii analityczne:

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

- Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

Ocena wpływu na kapitał społeczny

- Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
- W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

Przedsiębiorczość

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
- Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
- W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Grupy defaworyzowane

- Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
- Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
- Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Innowacyjność

- W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
- Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Projekty współpracy

- Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
- Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Ocena funkcjonowania LGD

- Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

Ocena procesu wdrażania

- Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Wartość dodana podejścia LEADER

- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Dodatkowe pytania badawcze:

- Jak układała się współpraca z Samorządem Województwa?
- Jaki jest wpływ systemu zbierania i przekazywania informacji o wdrażaniu i monitoringu Urzędu Marszałkowskiego na sprawność funkcjonowania LGD?
- Jak LGD funkcjonowała w warunkach niepewności legislacyjnej?
- Czy długość procesu weryfikacji wniosków wpłynęła na planowe osiągnięcie wskaźników oraz na wizerunek LGD?
- Czy zasady realizacji projektów grantowych PROW spełniały kryteria prostoty i przyjazności finansowej dla LGD i realizatorów zadań?
- Czy brak standaryzacji procedur na poziomie województwa wpłynął na szybkość i jakość weryfikowania wniosków?
- Jaka jest jakość i znaczenie funkcjonowania wojewódzkiej sieci LGD?

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Przeprowadzenie badania wymagało zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Implikuje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR. W związku z powyższym, zaplanowano realizację badania z wykorzystaniem koncepcji **triangulacji** metodologicznej.

Triangulacja to zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie. Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- źródeł danych: przeanalizowane zostały zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane pochodzące ze wcześniejszych badań; zostały one uzupełnione danymi pierwotnymi;
- metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoliło też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- perspektyw badawczych: ewaluacja została przeprowadzona przez pracowników biura LGD oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Poza tym zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą jest jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie holistycznego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z zamierzeń badawczych: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostały cztery metody lub techniki badawcze:

Badanie źródeł zastanych (desk research)

To metoda zbierania, analizy i interpretacji danych wytworzonych niezależnie od działań badawczych prowadzonych w czasie ewaluacji. Często nazywa się ją analizą danych wtórnych. Dane te można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Pierwsze z nich znaleźć można w dokumentacji własnej instytucji. Nie zawsze odpowiadają bezpośrednio na pytania badawcze ale w znaczącym zakresie pozwalają na poznanie kontekstu funkcjonowania LGD.

Z kolei dane zewnętrzne, dane wtórne to efekty działalności innych instytucji w dziedzinie pozyskiwania informacji. Dzięki rozwojowi Internetu dostęp do tych zasobów jest obecnie niezwykle łatwy i trudności należy szukać nie w ilości danych, ale ich segregacji. Potrzebne informacje można pozyskiwać od instytucji państwowych powołanych do zbierania informacji. Serwis internetowy GUS zawiera nieprzebrane ilości danych o funkcjonowaniu gospodarki, instytucji, firm i organizacji. **Bank Danych Lokalnych**, który jest największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Jednakże w wielu przypadkach dane ze źródeł zastanych są niewystarczające, zbyt powierzchowne, zbyt ogólne lub nieaktualne, by na nich poprzestać, dlatego zwykle potrzebne są działania dla pozyskania danych pierwotnych.

Źródła danych zastanych wykorzystywanych w ewaluacji LGD

- dane statystyczne
- dane urzędowe
- dane gromadzone na portalach społecznościowych
- dane zastane w Lokalnej Grupie Działania
- dane ankiet doradztwa i ankiet oceny szkolenia
- dane realizacji planu komunikacji
- dane z ankiet zadowolenia mieszkańców, rozpoznawalności LGD i funkcjonowania LGD systematycznie gromadzone przez biuro LGD

Ankiety metodą CAWI

Najpopularniejszą metodą pozyskiwania danych pierwotnych są badania kwestionariuszowe. Polegają one na zadawaniu pytań pojedynczym osobom, ale w perspektywie zainteresowań znajdują się zagregowane dane ogólne dla wszystkich badanych. Pierwszym etapem tego typu badań jest sformułowanie pytań. Proces ten polega na postawieniu pytań ogólnych, zazwyczaj na etapie konceptualizacji badań. Z nich z kolei wyprowadzamy pytania szczegółowe. Odbywa się to poprzez identyfikację wskaźników, które będą nas informować o występowaniu i nasileniu zjawiska. W przypadku ewaluacji zewnętrznej prowadzonej zgodnie z wytycznymi MRiRW nr 5/3/2017 i 10/1/2022 zakres pytań został wstępnie określony w załącznikach do podręcznika ewaluacji. Niemniej z uwagi na pewne niedociągnięcia dokumentu część pytań została poprawiona i zmodyfikowana. Ponadto jak wskazano we wstępie Podręcznika ma on charakter pomocniczy nie obowiązkowy w stosunku do Wytycznych MRiRW.

Badania ankietowe były prowadzone techniką CAWI (Computer Assisted Web Interview). To badanie ankietowe przeprowadzane w Internecie. Opracowane narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) wprowadzane jest do komputera w formie umożliwiającej wypełnienie ankiety na stronie internetowej użytkownika. Badania tego typu są stosunkowo

tanie, nie wymagają również zaangażowania wielu realizatorów. Współczesne narzędzia umożliwiają tworzenie skomplikowanych i atrakcyjnych ankiet. Można dopasować je w wymiarze graficznym i estetycznym. Dobór próby jest możliwy dwiema metodami. Ankiety można wysłać pod określone adresy mailowe, co w pewnym stopniu jest odpowiednikiem ankiety pocztowej wraz z jej zaletami i wadami. Innym sposobem jest zamieszczenie jej na stronie internetowej lub jako „wyskakujące okienko”. Metoda ta uniemożliwia kontrolę nad doborem próby, który jest faktycznie doborem przypadkowym, dodatkowo obciążonym błędem struktury społecznej i demograficznej użytkowników Internetu.

W badaniach ewaluacyjnych zastosowano obydwie techniki w zależności od badanych grup.

- Grupa nr 1: wnioskodawcy i beneficjenci.

Z tego względu, że dostępne są dane kontaktowe do tych osób możliwe było wykorzystanie aplikacji wysyłającej unikalne linki do ankiety internetowej na zdefiniowane wcześniej adresy mailowe. W tym przypadku nie obliczano minimalnej liczebności próby gdyż traktowano to badanie jako masowe, z założeniem przebadania całej populacji.

łącznie przebadano 77 osób.

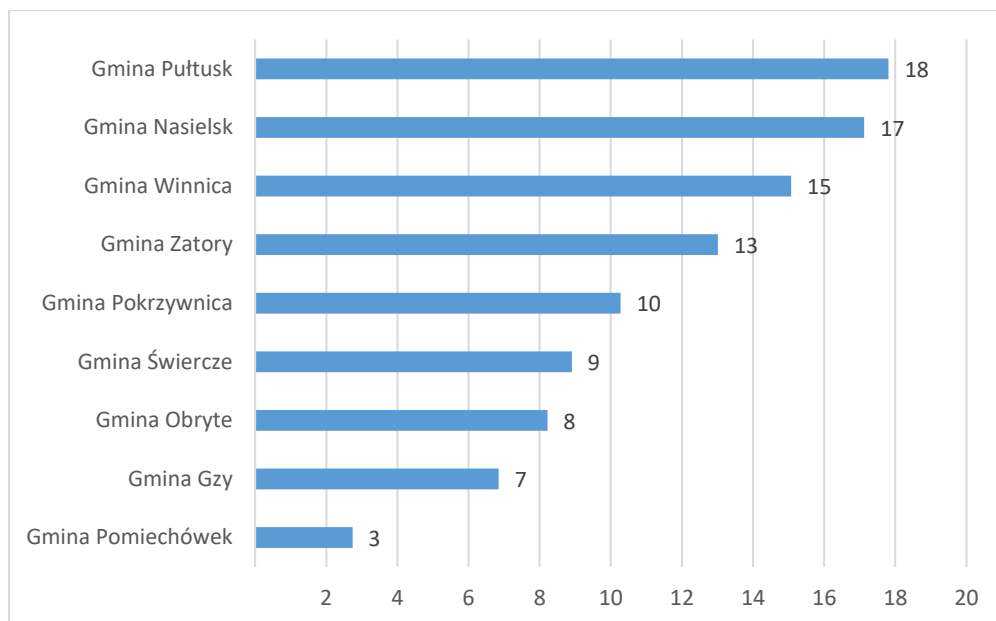
- Grupa nr 2: mieszkańcy obszaru LSR.

Pozyskanie opinii reprezentatywnej grupy mieszkańców nie jest możliwe w ramach zasobów, którymi dysponuje Zleceniodawca, dlatego opracowano procedurę zbliżoną do takiej, która pozwoli na identyfikację podglądów i opinii mieszkańców poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Linki do ankiet zostały rozesłane (przy wsparciu pracowników Biura LGD) do gmin partnerskich z prośbą o wstawienie linku na stronę internetową gminy. Dzięki temu zabiegowi pozyskane zostały dane z poszczególnych gmin odpowiadających obszarowi LSR.

łącznie przeprowadzono 527 ankiet. Z uwagi na charakter badań CAWI dokonano weryfikacji braków danych i do dalszej analizy przeznaczono 187 ankiet.

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin

Źródło: badania własne

Wywiady pogłębione (IDI i TDI)

To technika badań jakościowych, w której badacz prowadzi rozmowę z respondentem. Nie jest to jednak zwykła rozmowa, ale opiera się ona na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Dokument ten nie musi zawierać konkretnych pytań, lecz wytyczne, jakie tematy rozmowy należy podjąć. Wywiad ma strukturę swobodną, mniejsze znaczenie ma kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji. Tematy są eksplorowane bardzo dogłębnie, prowadzący wywiad dopytuje i stara się zrozumieć, nie tylko fakty, ale motywy zachowania badanego. Zasadniczą rolę w badaniu odgrywają umiejętności i doświadczenie osoby prowadzącej wywiad. Ponieważ wywiady pogłębione są rozmową sam na sam z respondentem, prowadzący musi zdobyć jego zaufanie, by uzyskać czasami bardzo osobiste informacje. Wywiady indywidualne stosuje się gdy zachodzi potrzeba eksploracji pola zainteresowań, przygotowania do konstruowania narzędzi jakościowych lub do interpretacji trudnych do wyjaśnienia wyników badań ilościowych. Wywiady prowadzone były metodą TDI (telefoniczny wywiad pogłębiony) przede wszystkim ze względu na oczekiwania respondentów oraz krótki czas na realizację tego zadania.

Wywiady prowadzono z następującymi osobami:

- 2 wywiady z członkami Rady
- 3 wywiady z wnioskodawcami realizującymi projekty
- 3 wywiady z wnioskodawcami, których projekty nie są realizowane
- Wywiad z Prezesem LGD
- Wywiady z przedstawicielami gmin (po 1 z gminy)

Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI fokus)

Tym różni się od wywiadu indywidualnego, że prowadzący badanie, nazywany moderatorem, przepytuje jednocześnie grupę kilku osób. Zazwyczaj grupy fokusowe mają liczebność od 8 do 12 osób, lecz w specyficznych przypadkach może być ich mniej lub więcej. Ważną cechą grupy jest jej homogeniczność - powinno się unikać zróżnicowania grup ze względu na płeć, wiek, status społeczny czy różnice intelektualne. Wynika to z zasadniczego celu prowadzenia badań tą metodą, czyli wewnętrznej dyskusji grupowej i interakcji w grupie. Dzięki tej metodzie można w tym samym czasie zdobyć informacje od kilku osób, pogłębiając ją dodatkowo o spostrzeżenia dotyczące dyskusji pomiędzy uczestnikami.

Wywiady tą metodą charakteryzują się większym skomplikowaniem organizacyjnym. Wymagane jest zebranie odpowiedniej grupy osób w jednym miejscu o jednym czasie. Często na spotkanie zaprasza się więcej osób i prowadzi się selekcję tych, którzy lepiej pasują do profilu grupy i dają większą rękomię udzielania informacji i wymiany zdań. Wywiady grupowe, z uwagi na dyskusję wielu osób, muszą być rejestrowane co umożliwi późniejsze zidentyfikowanie, jak kształtowała się rozmowa, która osoba wypowiadała dane poglądy i jak te poglądy zmieniały się w trakcie dyskusji. Zogniskowane wywiady grupowe realizuje się w specjalnych pomieszczeniach zwanych fokusowniami, które są wyposażone w weneckie lustro umożliwiające zleceniodawcy obserwację wywiadu. W miejscowościach, gdzie nie ma fokusowni stosuje się technikę wywiadów naturalnych.

Wywiad prowadzono w grupie pracowników biura LGD, członków Zarządu, członków Rady wnioskodawców oraz członków Partnerstwa.

Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) prowadzony w ramach ewaluacji pozwala pozyskać informacje w skumulowany sposób. Dodatkowo wartość pozyskanych informacji wzmocniona jest poprzez odpowiednie wykorzystanie procesów grupowych.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru LGD Zielone Mosty Narwi

1. Ludność

Ludność obszaru LGD Zielone Mosty Narwi stanowi około 1,5% ludności województwa mazowieckiego. Liczba ludności w całym regionie pozostaje na niezmiennym poziomie, jednak struktura bilansu zmian jest niejednorodna – w gminach Pomiechówek, Nasielsk (wiejskiej), Pokrzywnica i Pułtusk pozostaje jednoznacznie dodatni ze względu na utrzymujące się zjawisko osiedlania się tu ludności napływowej, podczas gdy w większości pozostałych gmin wiejskich bilans migracji ludności jest negatywny. W całym regionie rośnie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (+16% w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2015) przy jednoczesnym spadku populacji w wieku produkcyjnym (-5% w stosunku do roku 2015) i braku wzrostu populacji w wieku przedprodukcyjnym (w tym samym czasie populacja w wieku przedprodukcyjnym w województwie mazowieckim wzrosła o 6%) Niezmiennie niska pozostaje gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich regionu: 48,3 osoby na km², a w gminach Gzy, Obryte i Winnica wynosi jedynie 35 osób na km².

Tabela 1. Ludność ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	5 349 114	5 365 898	5 384 617	5 403 412	5 423 168	5 425 028	5 419 721
Gzy	3 882	3 875	3 858	3 816	3 754	3 736	3 706
Nasielsk - miasto	7 658	7 705	7 701	7 707	7 697	7 650	7 577
Nasielsk - obszar wiejski	12 210	12 225	12 248	12 238	12 268	12 293	12 221
Obryte	4 863	4 855	4 818	4 821	4 805	4 782	4 717
Pokrzywnica	4 955	4 974	4 983	4 991	5 029	5 032	5 014
Pomiechówek	9 008	9 034	9 106	9 092	9 090	9 086	9 038
Pułtusk - miasto	19 309	19 349	19 448	19 431	19 414	19 294	19 185
Pułtusk - obszar wiejski	5 029	5 130	5 165	5 184	5 269	5 325	5 346
Świercze	4 672	4 643	4 632	4 611	4 613	4 643	4 592

Winnica	4 107	4 090	4 095	4 091	4 091	4 101	4 087
Zatory	4 820	4 830	4 835	4 864	4 849	4 828	4 801
Razem obszar LGD	80 513	80 710	80 889	80 846	80 879	80 770	80 284

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 2. Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	3	3	3	3	4	0	(1)
Gzy	(8)	(2)	(4)	(11)	(16)	(5)	(8)
Nasielsk - miasto	4	6	(1)	1	(1)	(6)	(10)
Nasielsk - obszar wiejski	2	1	2	(1)	2	2	(6)
Obryte	1	(2)	(8)	1	(3)	(5)	(14)
Pokrzywnica	2	4	2	2	8	1	(4)
Pomiechówek	2	3	8	(2)	(0)	(0)	(5)
Pułtusk - miasto	4	2	5	(1)	(1)	(6)	(6)
Pułtusk - obszar wiejski	24	20	7	4	16	11	4
Świercze	(1)	(6)	(2)	(5)	0	7	(11)
Winnica	3	(4)	1	(1)	-	2	(3)
Zatory	5	2	1	6	(3)	(4)	(6)
Średnia z obszaru LGD	3	2	1	(1)	0	(0)	(6)

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na 1000 ludności

0						
Nazwa gminy	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	2,42	2,52	3,10	3,34	2,25	2,40

Gzy	(4,14)	(0,78)	0,52	(10,27)	(4,28)	(3,76)
Nasielsk - miasto	0,13	(2,73)	1,43	0,65	(3,63)	(5,52)
Nasielsk - obszar wiejski	(0,08)	2,45	(0,57)	-	2,44	0,73
Obryte	(1,44)	(5,39)	4,15	(0,41)	2,72	(3,80)
Pokrzywnica	-	1,41	3,80	3,79	2,79	3,58
Pomiechówek	6,20	6,73	4,73	3,87	6,49	6,40
Pułtusk - miasto	1,04	3,04	1,59	0,15	(2,27)	0,78
Pułtusk - obszar wiejski	17,72	5,86	6,94	14,73	12,46	5,42
Świercze	(1,29)	(2,81)	(0,43)	(1,73)	6,69	(2,81)
Winnica	(3,42)	3,43	(3,16)	(2,69)	3,89	(0,49)
Zatory	3,53	0,62	0,21	(3,50)	(2,27)	2,29
Średnia z obszaru LGD	1,66	1,08	1,75	0,42	2,28	0,26

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

2. Przedsiębiorczość

Podniesienie współczynników przedsiębiorczości w regionie było jednym z założeń Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru LGD Zielone Mosty Narwi, i współczynniki te systematycznie rosną. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności pozostaje jednak w regionie o 48% niższa niż w województwie mazowieckim, mimo średnio 116 nowo tworzonych podmiotów rocznie. Podobnie, o 50% niższa niż w województwie pozostaje liczba podmiotów przypadających na 10 tysięcy ludności w wieku produkcyjnym. Największa dynamika wzrostu charakteryzuje gminy miejskie (Nasielsk, Pułtusk, Pomiechówek). Najstabiliej pod względem poziomu rozwoju przedsiębiorczości wypadają gminy wiejskie Gzy i Świercze, przy czym podkreślić należy, że wszystkie obszary wiejskie plasują się pod tym względem poniżej średniej dla całego obszaru LGD.

Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	1 432	1 469	1 503	1 511	1 576	1 636	1 712

Gzy	541	519	498	480	559	597	634
Nasielsk - miasto	1 132	1 133	1 139	1 161	1 207	1 252	1 289
Nasielsk - obszar wiejski	668	676	694	712	759	809	851
Obryte	549	548	571	608	622	657	727
Pokrzywnica	702	700	694	741	777	793	854
Pomiechówek	951	988	1 011	1 036	1 070	1 096	1 134
Pułtusk - miasto	1 036	1 016	1 008	1 017	1 057	1 113	1 156
Pułtusk - obszar wiejski	680	723	759	801	826	826	881
Świercze	492	493	501	525	538	566	605
Winnica	628	660	672	692	726	732	756
Zatory	656	654	672	668	718	771	823
Średnia z obszaru LGD	730	737	747	767	805	837	883

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 5. Podmioty nowo zarejestrowane na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	208	208	207	225	221	195	224
Gzy	58	38	76	78	141	99	114
Nasielsk - miasto	136	124	149	147	162	145	138
Nasielsk - obszar wiejski	99	101	103	99	129	122	103
Obryte	90	115	93	127	77	95	146
Pokrzywnica	74	81	120	158	136	116	140
Pomiechówek	131	138	123	177	147	102	137
Pułtusk - miasto	149	118	147	164	159	142	161
Pułtusk - obszar wiejski	110	116	149	157	143	86	115
Świercze	87	70	74	115	109	79	95

Winnica	52	117	72	106	99	94	100
Zatory	97	100	116	90	167	134	145
Średnia z obszaru LGD	98	102	111	129	134	110	127

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 6. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	940	944	955	991	1 032	1 067	1 112
Gzy	415	403	381	390	469	503	540
Nasielsk - miasto	878	876	884	911	951	987	1 020
Nasielsk - obszar wiejski	587	592	607	628	665	712	747
Obyte	459	457	475	521	531	563	630
Pokrzywnica	593	589	580	633	656	672	724
Pomiechówek	733	764	780	803	834	853	893
Pułtusk - miasto	792	766	752	771	808	851	881
Pułtusk - obszar wiejski	577	614	647	700	716	714	765
Świercze	415	414	423	460	470	495	529
Winnica	489	491	501	523	543	556	595
Zatory	546	545	573	578	615	665	712
Średnia z obszaru LGD	589	592	600	629	660	688	731

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

3. Rynek pracy

Stopa bezrobocia w obszarze LGD Zielone Mosty Narwi w porównaniu z rokiem 2013, kiedy wynosiła 13,8%, spadła niemal o połowę, do poziomu 7%. Wciąż jednak pozostaje na poziomie wyższym niż średnia w województwie mazowieckim, a na terenie obszaru w 2021 roku

zarejestrowanych było ogółem niemal 3,5 tysiąca osób bezrobotnych. W nieznacznej przewadze, inaczej niż w całym województwie, byli to mężczyźni. Najlepiej przedstawia się wciąż sytuacja w Pomiechówku i Nasielsku, i wciąż problem bezrobocia dotyka miasto Pułtusk, gdzie bezrobocie sięga wciąż niemal 10%, i gdzie zarejestrowanych jest blisko 1/3 wszystkich zarejestrowanych na obszarze LGD bezrobotnych. Liczba pracujących łącznie w gminach obszaru LGD pozostaje od 2016 roku na praktycznie niezmiennym poziomie.

Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani ogółem

Nazwa gminy	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	W tym mężczyźni (%) 2021
MAZOWIECKIE	123 208	146 375	129 248	49,5%
Gzy	124	146	138	51,4%
Nasielsk - miasto	219	241	203	50,7%
Nasielsk - obszar wiejski	361	438	371	50,4%
Obyte	191	197	206	55,8%
Pokrzywnica	228	259	249	51,0%
Pomiechówek	193	255	227	49,8%
Pułtusk - miasto	1 086	1 178	1 118	51,5%
Pułtusk - obszar wiejski	170	223	212	57,5%
Świercze	260	254	252	46,8%
Winnica	158	195	192	54,7%
Zatory	240	256	258	52,7%
Suma końcowa	3 230	3 642	3 426	51,8%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach)

Nazwa gminy	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
-------------	----------	----------	----------

MAZOWIECKIE	3,9	4,6	4,1
Gzy	5,5	6,5	6,3
Nasielsk - miasto	4,7	5,2	4,5
Nasielsk - obszar wiejski	4,7	5,7	4,9
Obryte	6,7	6,9	7,3
Pokrzywnica	7,6	8,6	8,3
Pomiechówek	3,6	4,7	4,3
Pułtusk - miasto	9,4	10,3	9,9
Pułtusk - obszar wiejski	5,1	6,6	6,3
Świercze	8,8	8,7	8,8
Winnica	6,5	8,0	8,0
Zatory	8,0	8,6	8,7
Średnia z obszaru LGD	6,4	7,3	7,0

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 9. Pracujący w gminach ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
MAZOWIECKIE	1 511 149	1 584 264	1 641 680	1 671 700	1 715 434	1 700 342
Gzy	420	570	549	553	529	506
Nasielsk - miasto	1 619	1 948	b.d.	1 783	1 867	1 916
Nasielsk - obszar wiejski	663	735	b.d.	711	677	487
Obryte	378	388	374	381	396	389
Pokrzywnica	241	264	263	264	250	224
Pomiechówek	732	760	821	862	856	919
Pułtusk - miasto	4 165	4 388	4 517	4 379	4 290	4 284
Pułtusk - obszar wiejski	711	1 004	1 119	1 023	1 081	1 285

Świercze	201	200	249	232	228	215
Winnica	464	524	567	635	619	602
Zatory	179	171	181	180	174	178
Suma z obszaru LGD	9 773	10 952	b.d.	11 003	10 967	11 005

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

4. Sektor społeczny

Powoli, ale systematycznie wzrasta liczba organizacji pozarządowych na obszarze objętym LSR. Średnia wartość wskaźnika określającego liczbę tego typu organizacji na 10 tys. mieszkańców jest znacznie niższa niż statystyka dla całego województwa. Stosunkowo najwięcej organizacji funkcjonuje na obszarze gminy Winnica, najmniej (w stosunku do liczby mieszkańców) w gminach Obryte, Pomiechówek i obszarze wiejskim gminy Nasielsk. Mimo najniższego wskaźnika właśnie obszar miasta i gminy Nasielsk charakteryzuje się największą dynamiką wzrostu. W gminach Zatory i Obryte nie zmieniła się w ostatnich 7 latach liczba organizacji pozarządowych. Regres zaobserwowano jedynie w obszarze wiejskim gminy Pułtusk.

Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

0							
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	43	46	48	44	46	48	50
Gzy	23	23	23	24	24	27	30
Nasielsk - miasto	18	18	22	23	27	27	28
Nasielsk - obszar wiejski	17	17	18	19	21	22	24
Obryte	23	23	25	19	21	21	23
Pokrzywnica	36	36	36	32	34	34	38
Pomiechówek	19	21	23	22	24	24	24
Pułtusk - miasto	33	33	35	36	37	39	39
Pułtusk - obszar wiejski	30	29	29	31	30	30	28

Świercze	26	28	28	26	26	26	28
Winnica	41	49	46	46	46	44	49
Zatory	27	27	27	25	25	25	27
Średnia z obszaru LGD	27	28	28	28	29	29	31

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

5. Pomoc społeczna

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej od roku 2015 zmniejszył się w znacznym stopniu – w gminach objętych danymi raportowanymi przez GUS liczba jej beneficjentów w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności spadła o ponad połowę, a największy spadek dotyczył gminy Świercze, gdzie wyniósł ponad 80%. Wciąż jednak zasięg udzielanej pomocy pozostaje w raportowanych gminach na poziomie wyższym niż średnia wojewódzka, a problem najbardziej dotyka gmin Pokrzywnica, Winnica i Zatory, gdzie w roku 2021 korzystało z niej między 8 a 9 procent gospodarstw domowych.

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
MAZOWIECKIE	604	550	485	436	386	345
Gzy	1058	971	967	946	864	658
Nasielsk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Nasielsk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obryte	1094	1113	1156	1023	975	625
Pokrzywnica	2156	2046	1837	1353	1067	857
Pomiechówek	862	887	662	547	539	350
Pułtusk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Pułtusk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Świercze	2031	1790	1308	1105	706	371
Winnica	1587	1450	1338	1181	1030	873

Zatory	1682	1597	1426	1192	944	798
---------------	------	------	------	------	-----	-----

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 12. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
MAZOWIECKIE	6	5,5	4,8	4,4	3,9	3,5
Gzy	10,6	9,7	9,7	9,5	8,6	6,6
Nasielsk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Nasielsk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obryte	10,9	11,1	11,6	10,2	9,8	6,2
Pokrzywnica	21,6	20,5	18,4	13,5	10,7	8,6
Pomiechówek	8,6	8,9	6,6	5,5	5,4	3,5
Pułtusk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Pułtusk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Świercze	20,3	17,9	13,1	11,1	7,1	3,7
Winnica	15,9	14,5	13,4	11,8	10,3	8,7
Zatory	16,8	16	14,3	11,9	9,4	8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Spada również procent dzieci do lat 17, których rodziny korzystają z zasiłków, jest jednak spadek nieco wolniejszy i wciąż w 2021 roku wskaźnik ten we wszystkich raportowanych gminach obszaru, oprócz Pomiechówka, wynosił ponad 30%, w gminie Zatory przekraczając nawet 40%.

Tabela 13. Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w procentach)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
--------------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

MAZOWIECKIE	22,9	25,1	24,9	24,9	22,6	18,9
Gzy	38	43,6	45,5	44,5	38,8	34,5
Nasielsk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Nasielsk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Obryte	47,5	50,3	49,5	43,2	37,3	33,4
Pokrzywnica	41,7	45,5	45,4	43,1	38,5	34,4
Pomiechówek	26,2	30,8	30,9	28,8	26	23,2
Pułtusk - miasto	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Pułtusk - obszar wiejski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Świercze	42,5	48,1	48,7	48,6	41,3	36,2
Winnica	44,3	52	47,8	43,7	38,7	34,3
Zatory	48,2	57	55,6	56,3	49,3	42

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

6. Kultura i turystyka

Tabela 14. Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	17740	19635	20356	21088	24243	12819	18611
Pułtusk - miasto	4824	4591	3990	3674	4195	2113	4248

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba zwiedzających Muzeum Regionalne w Pułtusku zaczęła wzrastać w roku 2019, jednak ten wzrost została zahamowany przez lockdown w roku następnym. Wskaźnik jednak powrócił do poziomu roku 2019 roku już w roku 2021.

Tabela 15. Przyroda na terenie LGD

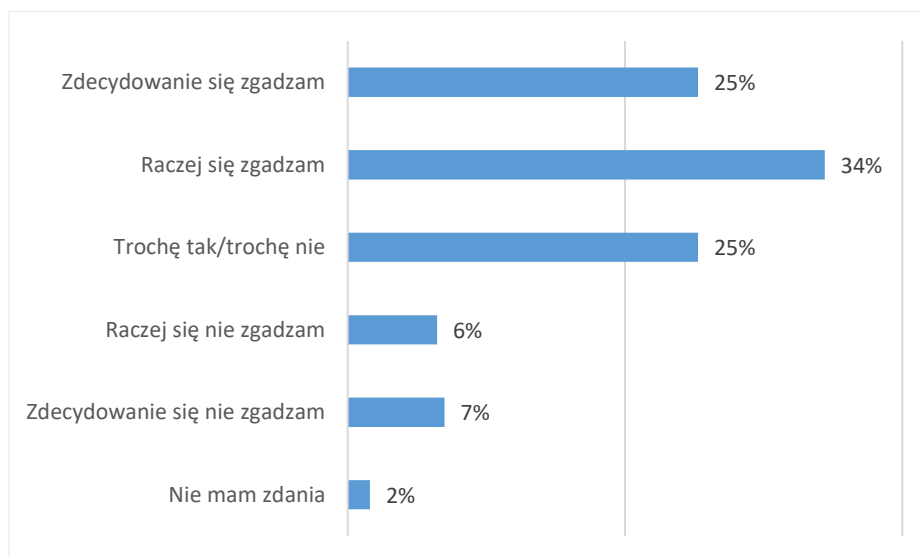
Nazwa gminy	Obszary prawnie chronione (w hektarach, dane za 2020 rok)	Pomniki przyrody (dane za 2020 rok)	Udział powierzchni terenów zielonych w powierzchni ogółem (w procentach, dane za 2020 rok)	Tereny zieleni (w hektarach, dane za 2020 rok)
MAZOWIECKIE	1 058 139	4109	0,39	6 937
Gzy	1 889	9	0,03	-
Nasielsk - miasto	-	0	0,84	5,42
Nasielsk - obszar wiejski	-	0	0,03	-
Obryte	21	5	0,05	-
Pokrzywnica	2 237	3	0,04	-
Pomiechówek	8 942	14	0,06	4,38
Pułtusk - miasto	-	0	2,57	33,40
Pułtusk - obszar wiejski	-	0	0,04	-
Świercze	1	6	0,04	-
Winnica	3 669	2	0,08	1,25
Zatory	153	16	0,06	1,00
Suma końcowa	16 914	55	0,35	45,45

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Do obszaru LGD Zielone Mosty Narwi przynależą liczne obszary chronione, takie jak obszar Natura 2000 (gmina Pomiechówek, Pokrzywnica, Zatory i Obryte), Nadbużański Park Krajobrazowy, Puszcza Biała, Nasielsko-Karniewski obszar krajobrazu chronionego. Raportowany przez GUS wskaźnik mogący służyć jako miara rozwoju turystyki, liczba miejsc noclegowych dostępnych w rejonie w wysokim sezonie turystycznym, od roku 2015 wzrósł jednak tylko nieznacznie. Prawie połowa bazy noclegowej rejonu zlokalizowana jest w Pułtusku.

5.2. Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju

Wykres 2. *W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?*

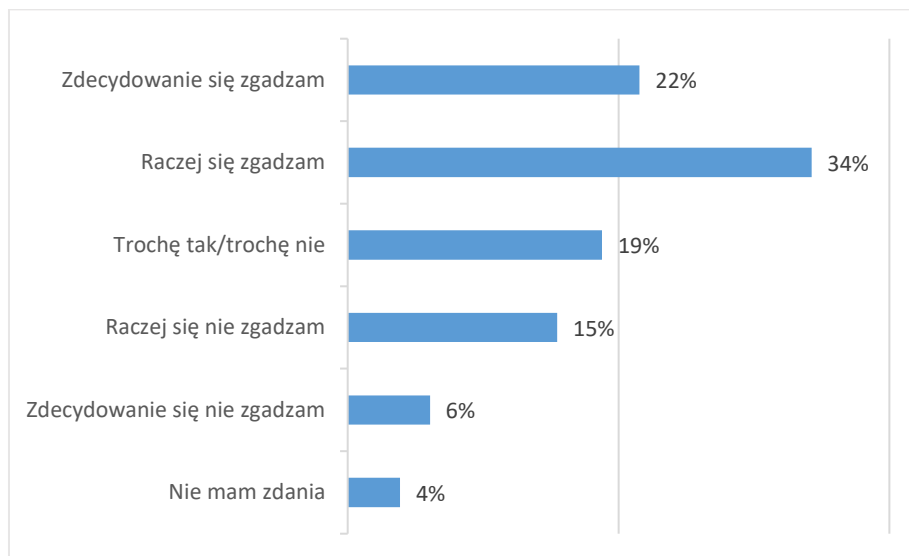

Źródło: badania własne

Mieszkańcy gmin obszaru objętego działalnością LGD Zielone Mosty Narwi są w zdecydowanej większości zdania, że ich miejsce zamieszkania daje im dobre podstawy do realizacji podstawowych potrzeb, a 25% mieszkańców wyraża w badaniu opinię, że ich gminy są zdecydowanie dobrym miejscem do życia.

Ocen negatywnych jest zaledwie 13%.

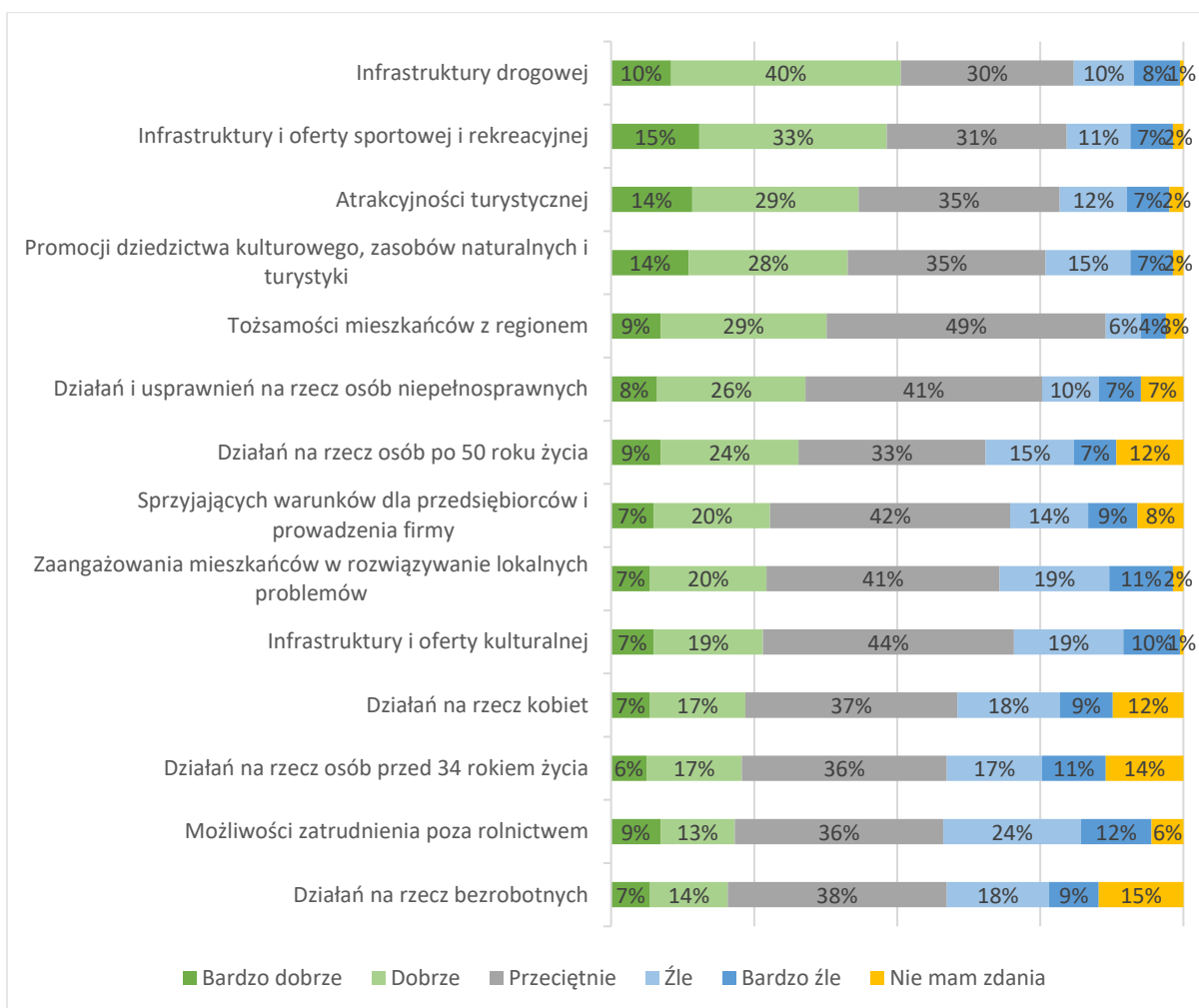
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Źródło: badania własne

Ponad połowa badanych zauważyła pozytywne zmiany w swoim otoczeniu od czasu uruchomienia realizacji projektów w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Jednocześnie blisko jedna czwarta badanych (23%) ma na temat zmian zachodzących w ich gminach opinię niejednoznaczną lub nie potrafi jej w ogóle wyrazić. Jedna trzecia ankietowanych nie zauważyła zmian na lepsze w swoim otoczeniu.

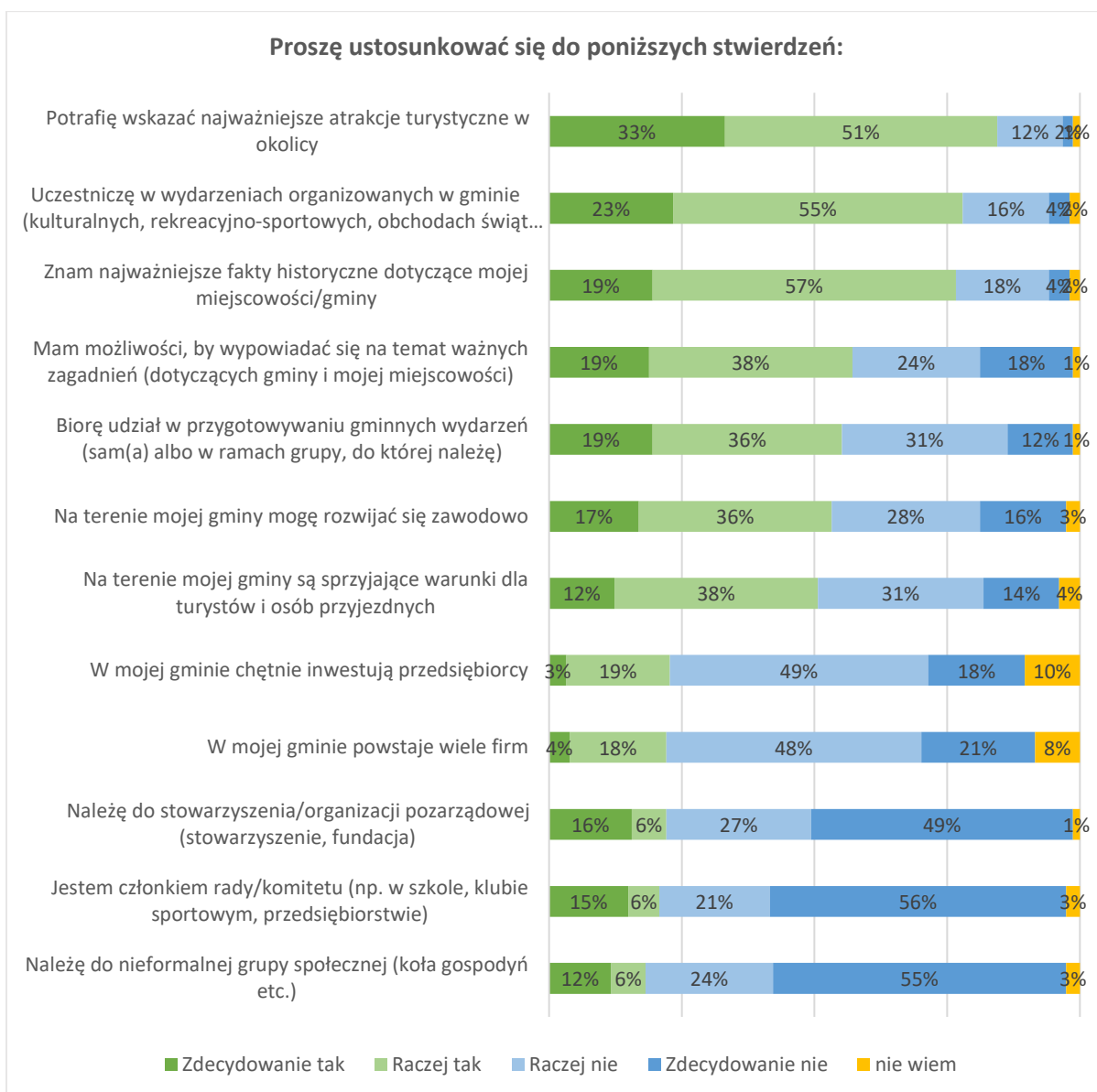
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Źródło: badania własne

Mieszkańcy obszaru objętego działalnością LGD Zielone Mosty Narwi najlepiej oceniają swoje gminy pod względem infrastruktury drogowej, a także sportowej i rekreacyjnej. W porównaniu z tą ostatnią dość słabo w oczach mieszkańców prezentuje się oferta kulturalna dostępna w gminach obszaru LGD. Działania gmin na rzecz grup defaworyzowanych są oceniane lepiej w wypadku niepełnosprawnych i osób starszych niż te podejmowane na rzecz kobiet i ludzi młodych. Bardzo nisko zostało ocenione przeciwdziałanie bezrobociu oraz możliwości znalezienia w regionie pracy poza rolnictwem. Blisko 90% badanych dostrzega przynajmniej przeciętną więź mieszkańców z ich własnym regionem.

Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

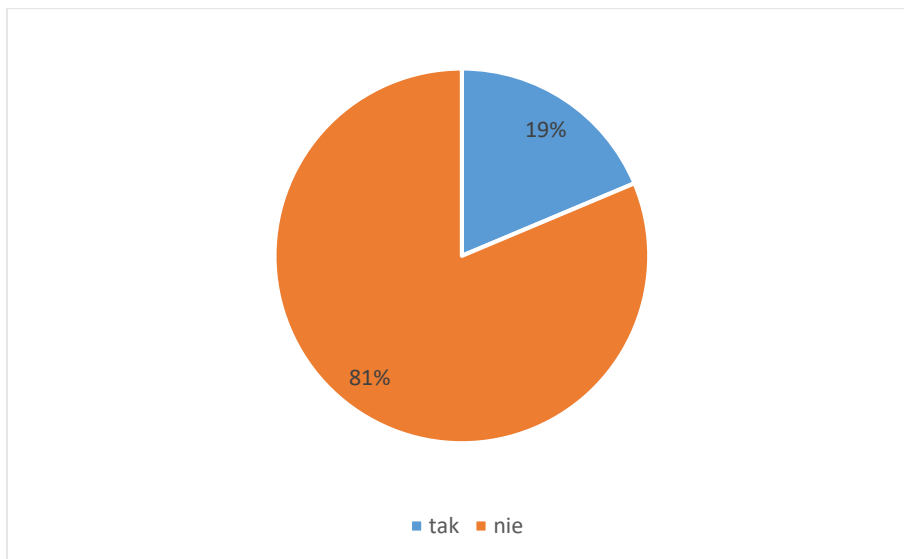

Źródło: badania własne

Mieszkańcy obszaru działania LGD Zielone Mosty Narwi w większości znają swój region, jego historię oraz najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy. Bardzo chętnie również uczestniczą w organizowanych w gminach wydarzeniach o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym, sportowym lub okolicznościowym. Z drugiej strony przyznają, że niechętnie angażują się w życie i działania społeczne poprzez przynależność i działalność w formalnych i nieformalnych stowarzyszeniach, grupach lub fundacjach.

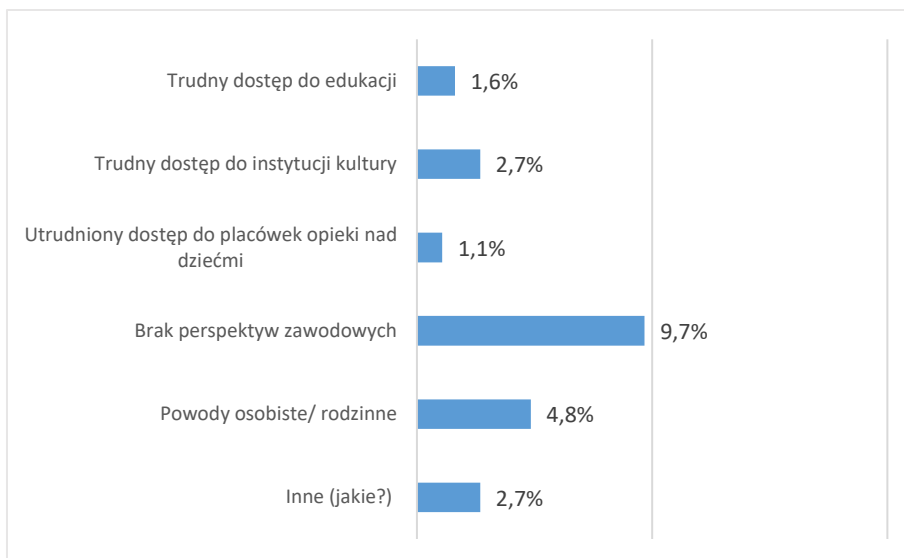
Bardzo nisko oceniany jest poziom rozwoju przedsiębiorczości w regionie, a także skala inwestycji zewnętrznych firm.

Wykres 6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Źródło: badania własne

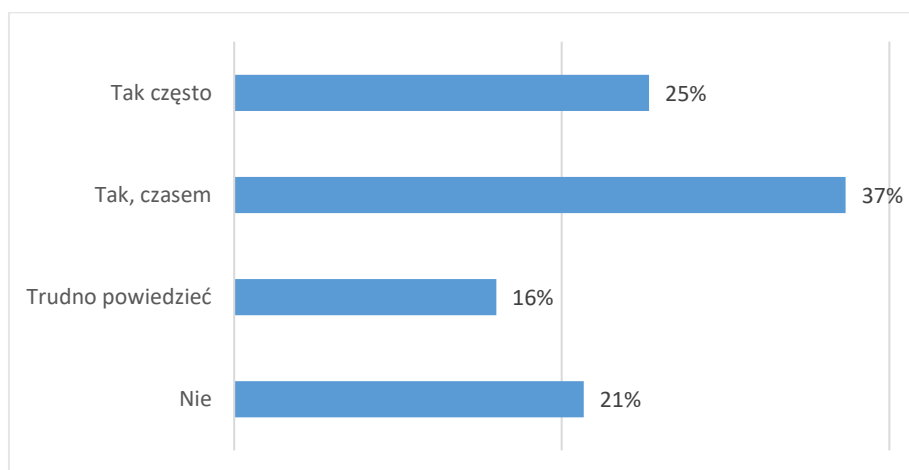
Wykres 7. Jakie są powody?

Źródło: badania własne

Niecała jedna piąta mieszkańców obszaru działania LGD Zielone Mosty Narwi potencjalnie rozważa zmianę miejsca zamieszkania, jako główny powód podając brak perspektyw zawodowych na miejscu.

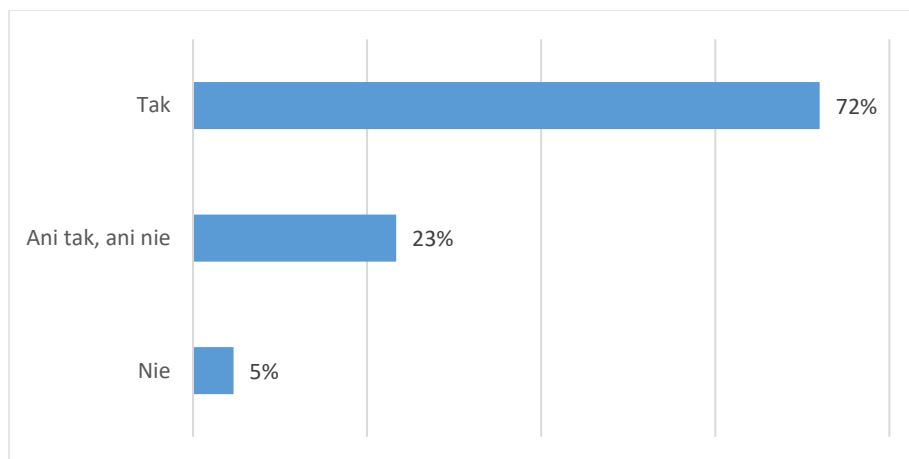
Wykres 8. *Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?*

Źródło: badania własne

Ponad 60% badanych mieszkańców deklaruje korzystanie z infrastruktury powstałej w wyniku inwestycji unijnych w trakcie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Jedynie 16% z nich nie potrafi zidentyfikować tych obiektów.

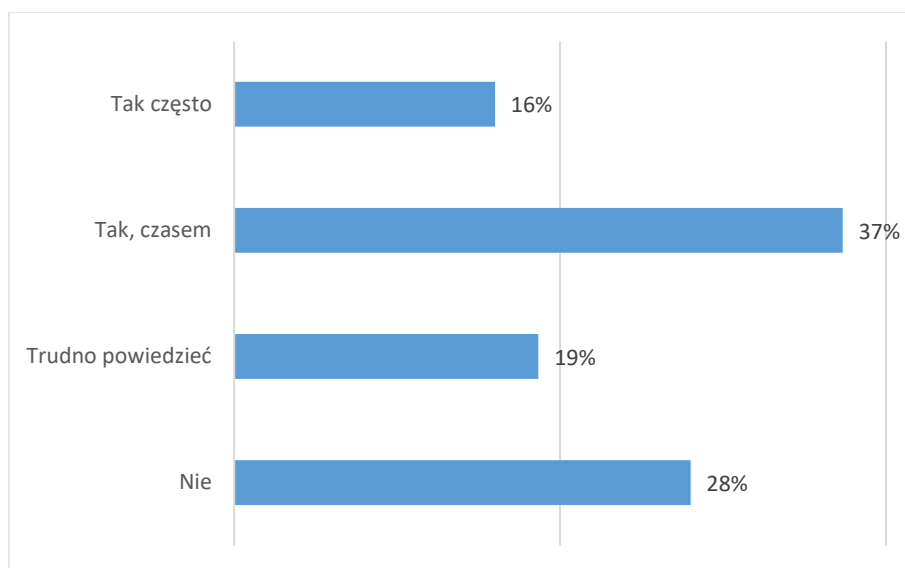
Wykres 9. *Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?*

Źródło: badania własne

Zdaniem zdecydowanej większości badanych inwestycje infrastrukturalne w regionie spotykają się z zainteresowaniem lokalnej społeczności.

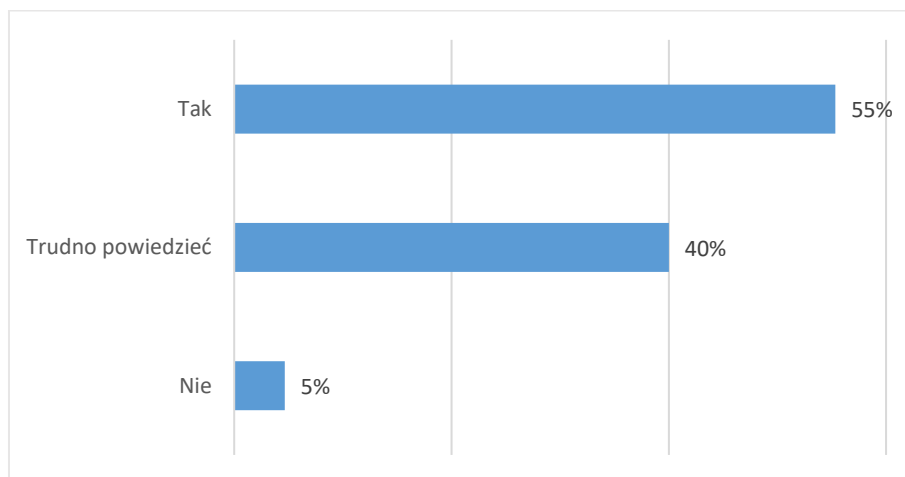
Wykres 10. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?

Źródło: badania własne

Nieco mniejszy odsetek, lecz wciąż ponad połowa mieszkańców regionu brała udział w projektach społecznych realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

Wykres 11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

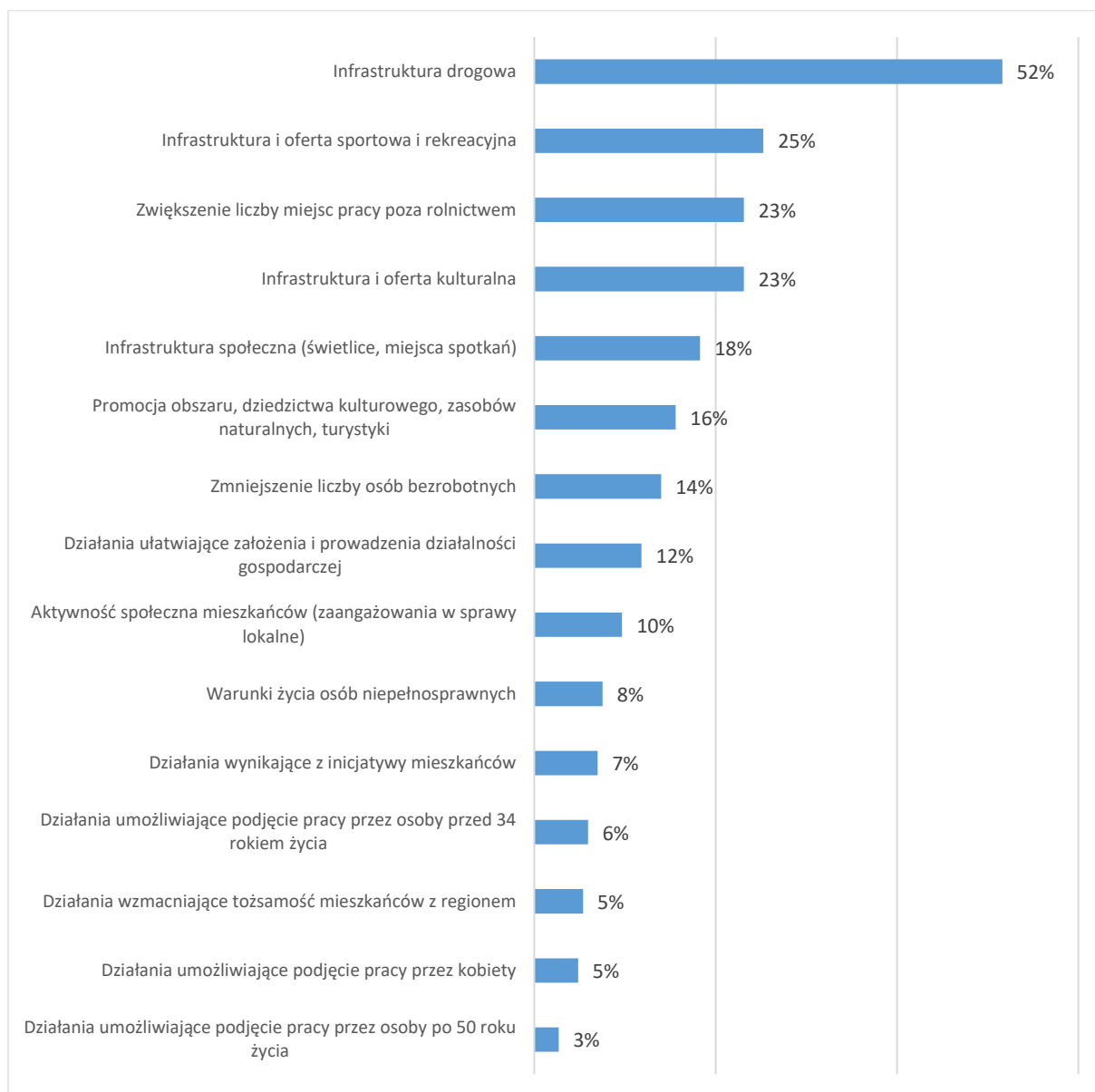

Źródło: badania własne

Projekty te jednocześnie w ocenie mieszkańców nie spotykają się z tak wysokim zainteresowaniem jak inwestycje infrastrukturalne. Aż 40% ankietowanych ma problem z oceną ich atrakcyjności dla społeczności lokalnej.

Wykres 12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?

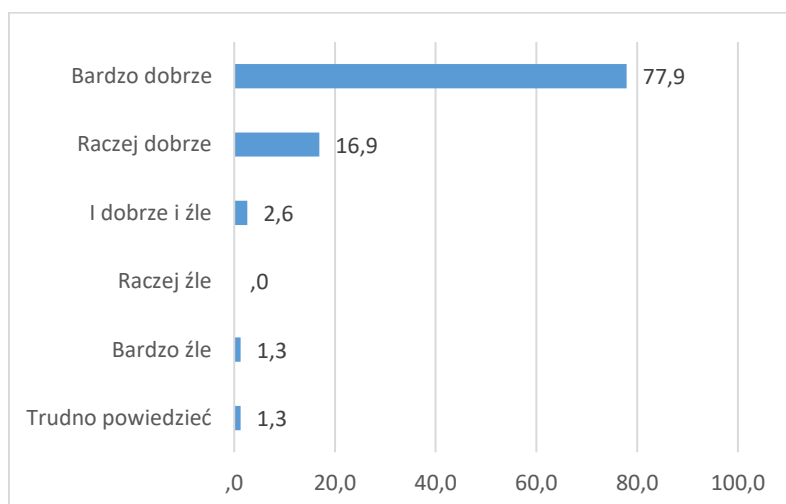
Źródło: badania własne

Jak w wielu regionach Polski, tak i w rejonie działania LGD Zielone Mosty Narwi mieszkańcy wskazują w większości potrzebę inwestycji w infrastrukturę drogową. Po jednej czwartej badanych zdecydowałaby się alokować fundusze w infrastrukturę kulturalną oraz sportowo-rekreacyjną, nieco mniej (18%) w infrastrukturę społeczną (świetlice, miejsca spotkań). Również blisko jedna czwarta badanych wskazuje na konieczność dofinansowania działań nakierowanych na tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem.

5.3. Funkcjonowanie LGD

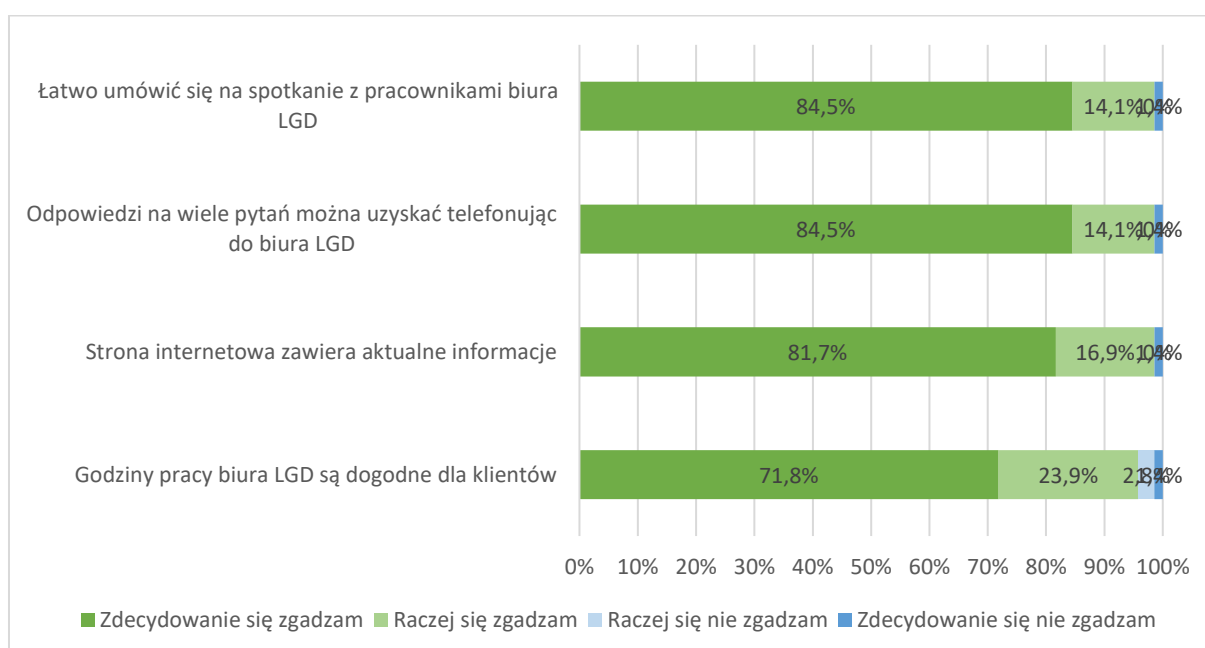
Ocena pracy biura

Wykres 13. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:

Źródło: badania własne

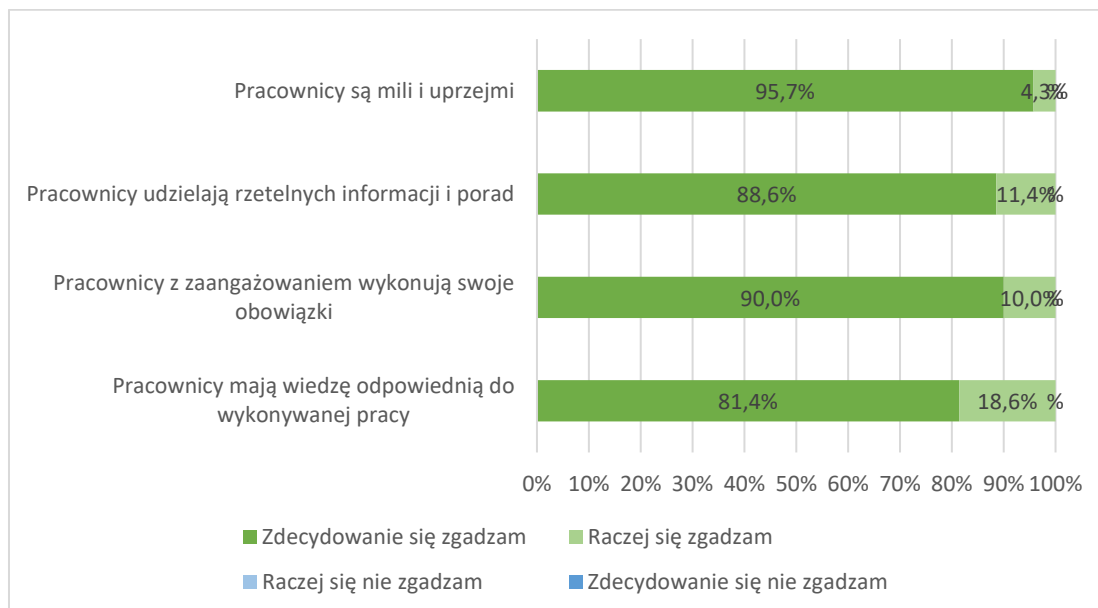
Wykres 14. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Źródło: badania własne

Funkcjonowanie biura LGD Zielone Mosty Narwi zostało przez badanych ocenione bardzo pozytywnie – w ocenie ogólnej 95% ankietowanych przyznało ocenę pozytywną. Na wymiarach szczegółowych jedyna drobna wątpliwość dotyczyła godzin otwarcia biura.

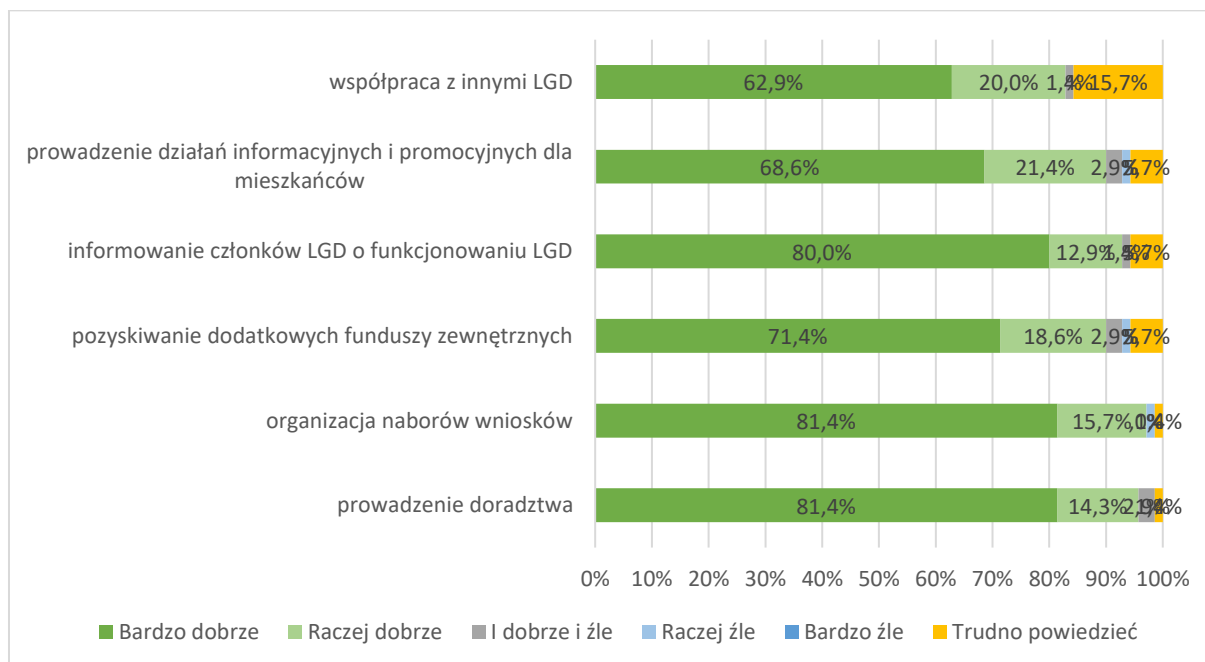
Wykres 15. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

Źródło: badania własne

Uprzejmość, komunikatywność, zaangażowanie i profesjonalizm pracowników biura LGD Zielone Mosty Narwi zostały docenione przez wszystkich ankietowanych.

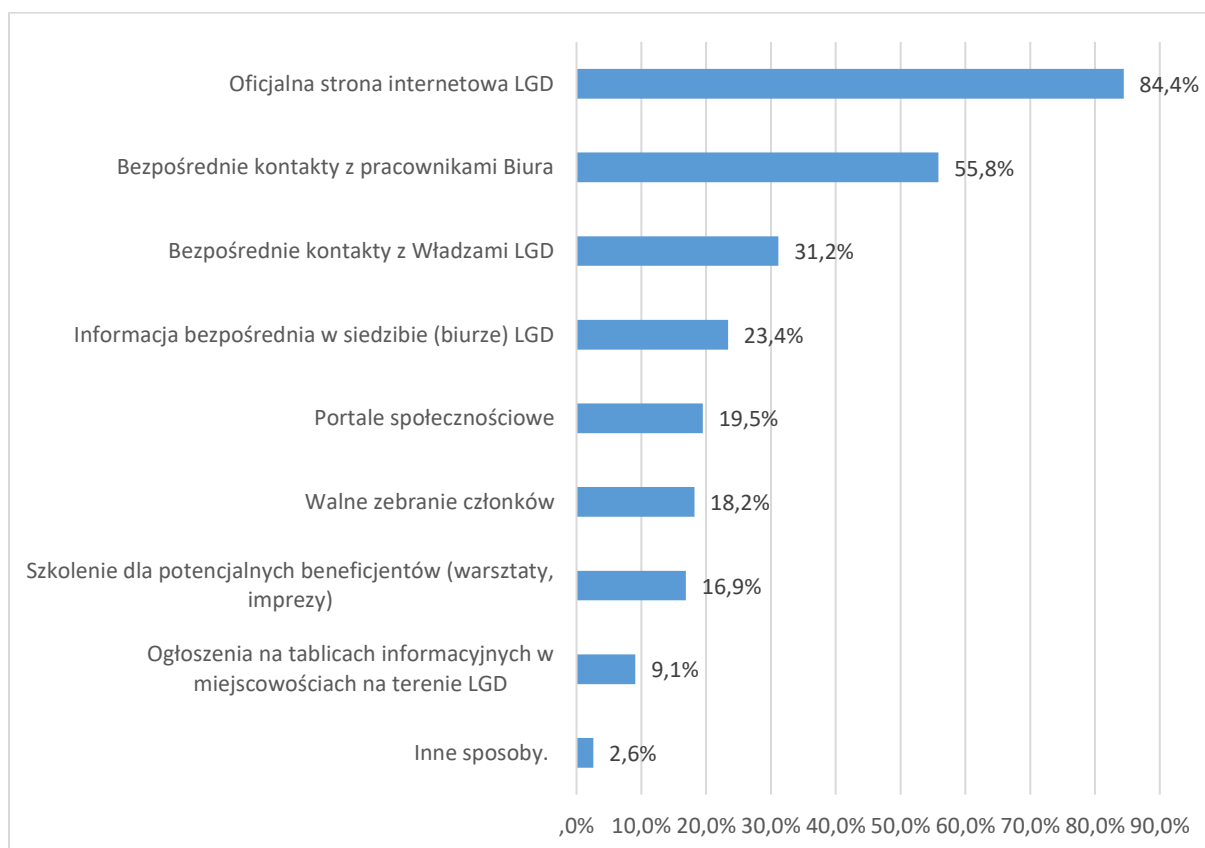
Wykres 16. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach:

Źródło: badania własne

Najwięcej wątpliwości mieli ankietowani podczas oceny współpracy LGD Zielone Mosty Narwi z innymi Lokalnymi Grupami Działania. Poniżej 80% zdecydowanie pozytywnych ocen przyznanych zostało pozyskiwaniu przez LGD dodatkowych funduszy zewnętrznych oraz polityka informacyjna prowadzona przez stowarzyszenie dla mieszkańców regionu.

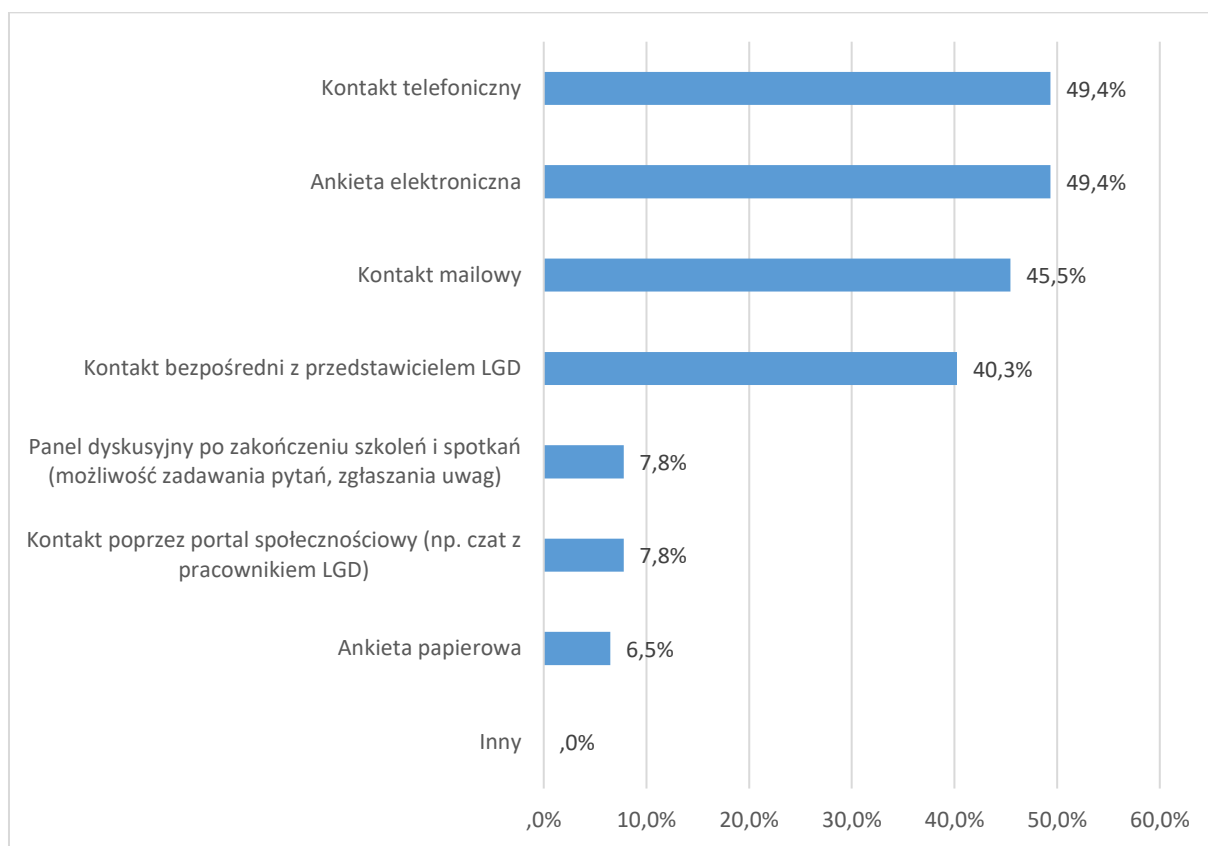
Wykres 17. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?

Źródło: badania własne

Strona internetowa LGD Zielone Mosty Narwi jest podstawowym źródłem informacji dotyczących funkcjonowania biura towarzyszenia. Ponad połowa ankietowanych wskazuje również na bezpośredni kontakt z pracownikami biura, przy czym jedynie nieco ponad 1/5 badanych informacje te czerpała bezpośrednio w siedzibie biura.

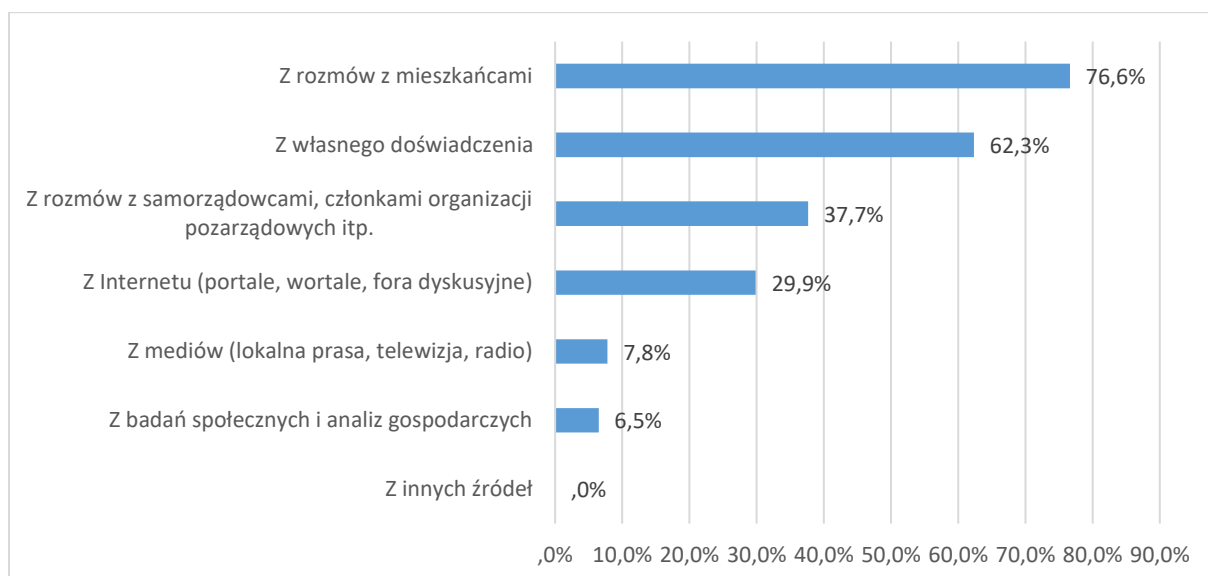
Wykres 18. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?

Źródło: badania własne

Badani wskazują cztery niemal równorzędnie wartościowe (pomiędzy 40 a 50% wskazań) kanały komunikacji mieszkańców regionu do LGD: kontakt telefoniczny, ankiety internetowe, mail oraz kontakt bezpośredni.

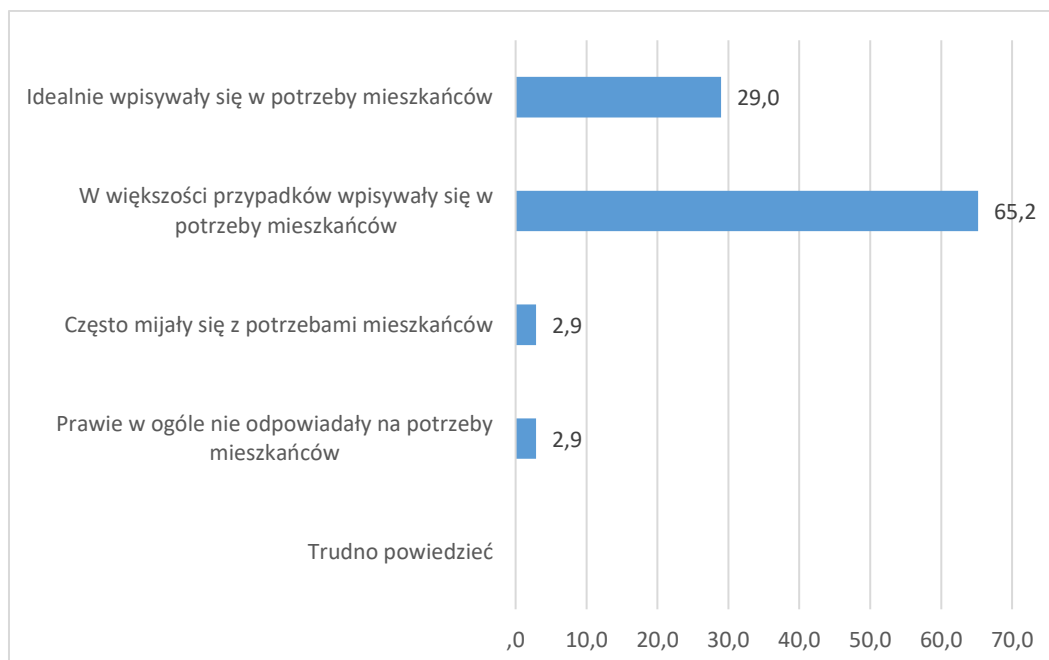
Wykres 19. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?

Źródło: badania własne

Głównym źródłem wiedzy o potrzebach i problemach mieszkańców regionu działania LGD Zielone Mosty Narwi są dla badanych kontakty społeczne i doświadczenie własne, niemal 40% badanych informacje czerpie też z rozmów z przedstawicielami samorządów.

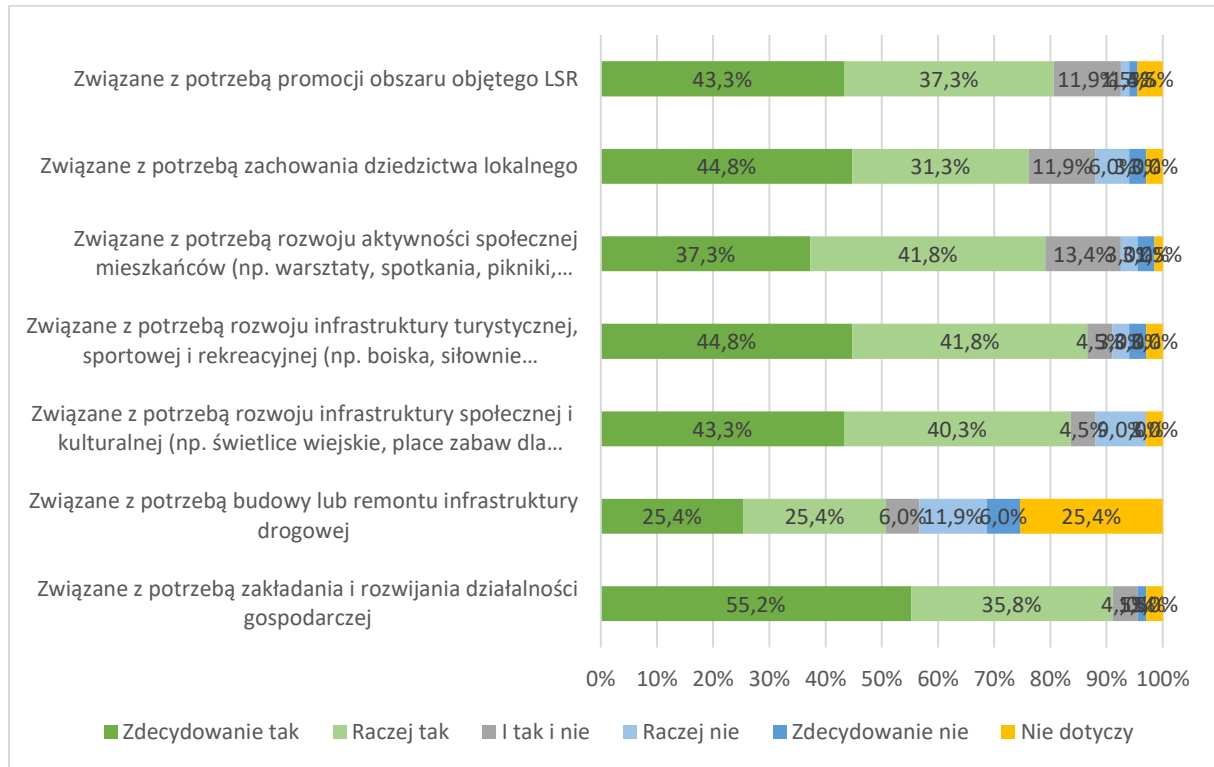
Wykres 20. Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?

Źródło: badania własne

Ponad 94% badanych ocenia pozytywnie adekwatność naborów wniosków ogłaszanych przez LGD Zielone Mosty Narwi do potrzeb mieszkańców regionu, w tym niemal 30% jest skłonna przyznać ich idealne wycelowanie w te potrzeby.

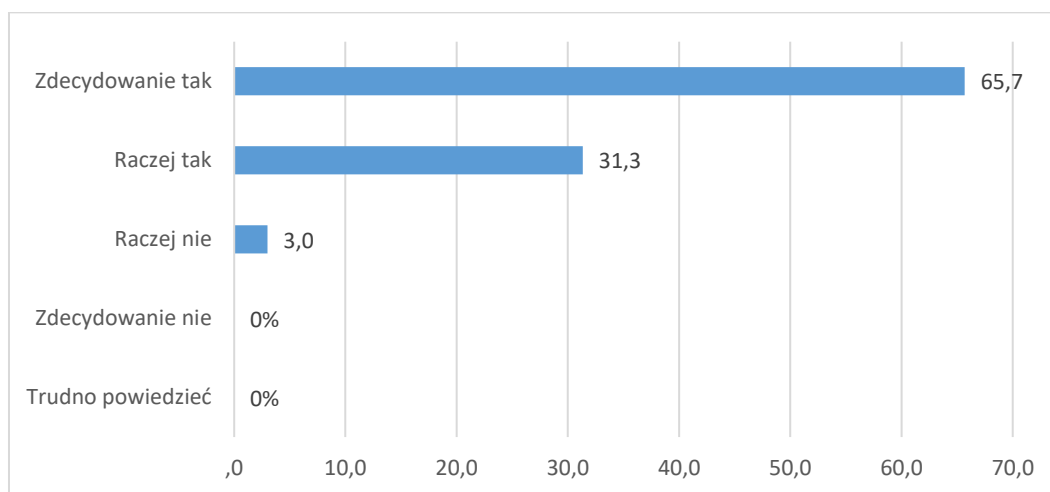
Wykres 21. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?

Źródło: badania własne

Najlepiej ocenione zostały realizacje w obszarach związanych z rozwojem aktywności gospodarczej mieszkańców oraz urozmaiceniem infrastruktury turystycznej i rekreacyjno-sportowej. Najwięcej wątpliwości, ale też najwięcej ocen negatywnych zgromadziły zrealizowane nabory wniosków dotyczące remontów i budowy dróg.

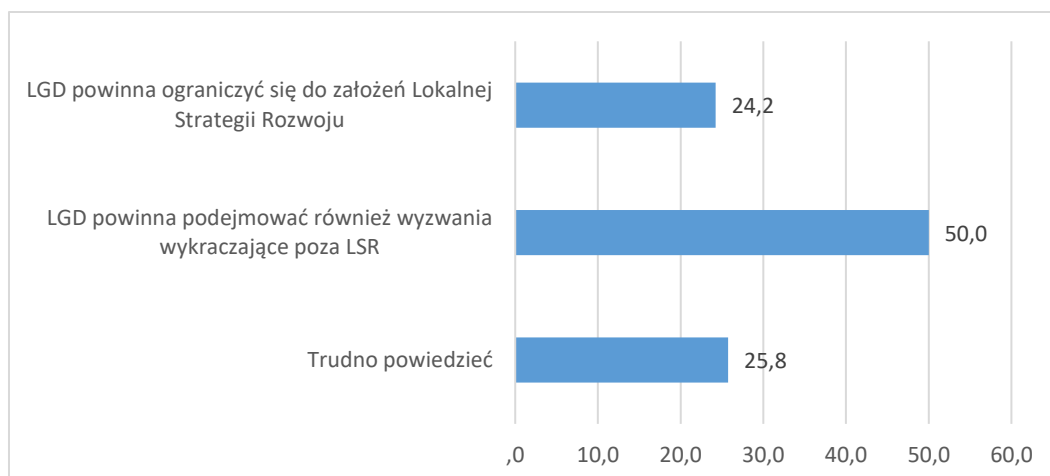
Wykres 22. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?

Źródło: badania własne

Efektywność alokacji środków przeznaczonych na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju została oceniona w badaniu zdecydowanie pozytywnie, przy czym dwie trzecie badanych ocenia ją zdecydowanie pozytywnie.

Wykres 23. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?

Źródło: badania własne

Połowa ankietowanych jest zdania, że LGD Zielone Mosty Narwi nie powinna ograniczać się w swych działaniach do realizacji celów wyznaczonych w Lokalnej Strategii Rozwoju, ale wykraczać poza nie, z większą korzyścią dla lokalnej społeczności.

Doradztwo biura LGD

Lokalna Grupa Działania zobowiązana jest do świadczenia indywidualnego, bezpłatnego doradztwa. Doradztwo ma na celu podniesienie jakości wniosków składanych do LGD, a w konsekwencji zwiększenie szans na końcowe rozliczenie operacji. Do tego by zachęcić potencjalnych wnioskodawców do korzystania z konsultacji Stowarzyszenie umieściło w swoich kryteriach lokalnych dodatkowe punkty właśnie za doradztwo. *Preferuje się operacje, których zakres został skonsultowany z pracownikami Biura LGD w terminie podanym do publicznej wiadomości przed rozpoczęciem naboru – za spełnienie tego kryterium wnioskodawca może otrzymać 3 dodatkowe punkty, co w wielu przypadkach decyduje o wyborze operacji do dofinansowania.*

LGD do końca 2021 roku udzieliła 547 konsultacji. Najwięcej odbyło się ich w latach 2016, 2018 i 2021 czyli przy okazji prowadzenia intensywnych naborów wniosku (stąd też zerowe wartości w roku 2020). Zdecydowana większość wnioskodawców, którzy skorzystali z doradztwa to osoby fizyczne.

Tabela 16. Doradztwo

Kategoria	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	156	91	133	23	0	144
W tym: liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które złożyły wniosek o przyznaniu pomocy	58	1	0	49	0	54
W tym: liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które zawarły umowy o przyznaniu pomocy	0	36	0	31	0	10
W tym: liczba osób fizycznych	116	82	115	18	0	118
W tym: liczba instytucji	40	9	18	5	0	26

Plan komunikacji i plan szkoleń

Plan komunikacji zakładał działania na rzecz informowania społeczności lokalnej o działaniach Stowarzyszenia oraz możliwościach korzystania z funduszy dostępnych w ramach LGD. Plan zawierał 3 cele:

- Informowanie o realizacji LSR poprzez wspieranie pomysłów projektowych wnioskodawców oraz upowszechnianie dobrych praktyk
- Angażowanie grup defaworyzowanych określonych w LSR do korzystania ze wsparcia w ramach LSR
- Budowanie przyjaznego wizerunku LGD jako instytucji wspierającej rozwój lokalny

Zakładał różne działania komunikacyjne skierowane do wyselekcjonowanych adresatów i grup docelowych. Stosowano zróżnicowane formy komunikacji i środki przekazu. Zazwyczaj planowane działania łączono w atrakcyjne dla mieszkańców aktywności wplatając w nie obowiązkowe działania informacyjne i promocyjne. Poniżej przedstawiono wydarzenia, w które angażowała się LGD w poszczególnych latach.

LGD brało udział w wydarzeniach lokalnych (festyny), poprzez wystawienie stoiska informacyjno-promocyjnego. Stowarzyszenie zapewniło rozpowszechnianie informacji o działalności LGD Zielone Mosty Narwi, w tym m.in. o realizacji LSR; o możliwości uzyskania wsparcia projektów w planowanych naborach w ramach PROW 2014-2020 wśród lokalnej społeczności oraz umożliwił budowanie przyjaznego wizerunku LGD jako instytucji wspierającej rozwój lokalny.

2016

- Festyn Dożynkowy w Zatorach,
- Festyn Dożynkowy w Winnicy,
- Festyn Dożynkowy w Gzach,
- Festyn Dożynkowy w Obrytem,
- Festyn Dożynkowy w Pokrzywnicy,

2017

- Festyn dożynkowy w Zatorach,
- Festyn dożynkowy w Winnicy,
- Festyn dożynkowy w Zambskach Kościelnych
- Festyn dożynkowy w Gzach,
- Festyn dożynkowy w Pokrzywnicy,

2018

- Festyn dożynkowy w Szyszkach,
- Festyn dożynkowy w Pokrzywnicy,
- Festyn dożynkowy w Winnicy,
- Festyn dożynkowy w Obrytem
- „Święto ludowe – festyn plenerowy” w Pokrzywnicy

2019

- Festyn dożynkowy w Pniewie,
- Festyn dożynkowy w Winnicy,

- Festyn dożynkowy w Przewodowie Poduchownym,
- Festyn dożynkowy w Ciechanowie,
- Festyn dożynkowy w Pokrzywnicy,

2020

- XXVII Olimpiada Wiedzy Rolniczej

2021

- Festyn dożynkowy w Sadykrzu

Przez wiele lat LGD wspierało również Festiwal Piosenki Harcerskiej i Turystycznej "Harcerska Nuta".

Stowarzyszenie prowadziło zaawansowany plan szkoleń skierowanych do pracowników biura LGD, członków Rady i Zarządu. Uzależnione były one od potrzeb poszczególnych grup docelowych oraz zmieniały się w czasie zaawansowania wdrażania strategii. Początkowo dotyczyły poszerzania wiedzy na temat samej strategii i procesu wdrażania, a później systemu oceny i wyboru operacji, a skończywszy na procesie monitoringu i ewaluacji.

Szkolenia prowadzone były wewnątrz w ramach własnych zasobów kadrowych jak i korzystano z zewnętrznych ekspertów. Część szkoleń odbywała się w ramach wsparcia Urzędu Marszałkowskiego. W trudnym okresie ogłoszonej pandemii i ograniczeń w spotykaniu się część szkoleń odbywała się metodą on-line.

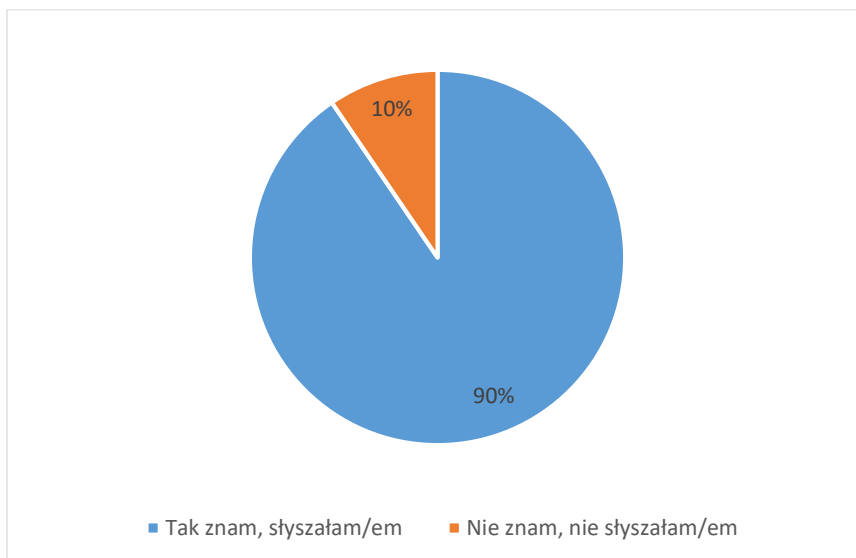
Przykładem zaangażowania przedstawicieli LGD w różnorakie przedsięwzięcia szkoleniowe może być lista szkoleń zrealizowanych w 2021 roku:

- „Warsztat refleksyjny na temat realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju”
- Szkolenie pt. "Praktycznie o RODO". Organizator: Proximo Ochrona Danych Osobowych-
- Telekonferencja dla przedstawicieli Lokalnych Grupa Działania z Mazowsza. Telekonferencja (on-line). Organizator: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie.
- Spotkanie dla przedstawicieli Lokalnych Grupa Działania z Mazowsza. Spotkanie (on-line). Organizator: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie.
- XVII Mazowieckie Forum Inicjatyw Pozarządowych. Organizator: Federacja Mazowia i Stowarzyszenie Mierz Wysoko. Miejsce: Mazowiecki Instytut Kultury,
- Szkolenie z zakresu koncepcji Smart Village w ramach działania LEADER. Organizator: Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich. Szkolenie on-line.
- Spotkanie dla przedstawicieli Lokalnych Grupa Działania z Mazowsza. Spotkanie (on-line). Organizator: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie.
- Szkolenie w ramach projektu „Rozwój FAOW – czyli wzmacniamy głos pozarządowej wsi”. Organizator: Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich.

- XIV Mazowiecki Kongres Rozwoju Obszarów Wiejskich. Organizator: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie.
- Warsztaty siecujące LGD
- Warsztaty dotyczące projektu Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza (m.in RLKS)
- "Międzypowiatowe Spotkanie Integracyjne Winnikach pn.: „Więcej nas łączy niż dzieli” Organizator: Stowarzyszenie Wsparcia Społecznego w Świeszewie we współpracy z Gospodarstwem Produkcyjno - Handlowo - Usługowym „Kowalski”."
- Webinar: Model tworzenia partycypacyjnych koncepcji Smart Villages (Smart Wsi) Organizator: FUNDACJA FELICITATEM

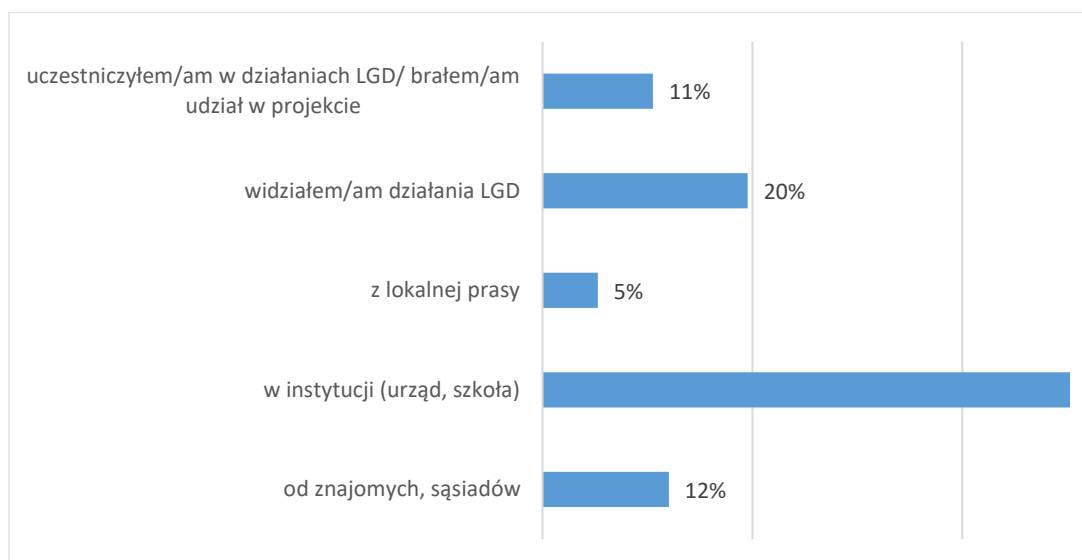
Rozpoznawalność LGD

Wykres 24. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – Zielone Mosty Narwi?

Źródło: badania własne

Wykres 25. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?

Źródło: badania własne

Lokalna Grupa Działania Zielone Mosty Narwi jest znana 90% miejscowej społeczności. Większość tej grupy (53%) wiedzę o stowarzyszeniu czerpie z różnych instytucji publicznych. Jedna piąta badanych wskazuje, że była świadkiem działań LGD. 11% badanych czynnie uczestniczyło w działaniach stowarzyszenia lub realizacji projektów.

Inne działania LGD

LGD przeprowadziła w ramach strategii dwa projekty własne ukierunkowane na rozwój społeczności lokalnej.

Operacja własna pt. Konkurs kulinarny szansą na rozwój zasobów lokalnych. Realizacji operacji obejmowała organizację konkursu kulinarnego. Przyczyniło się to do propagowania wiedzy w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów (w tym produktów lokalnych) w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD oraz promowania dziedzictwa kulinarnego obszaru LGD. Zorganizowano udział w targach regionalnych (XI Europejskie Targi Produktów Regionalnych w Zakopanem). W ramach udziału w Targach LGD Zielone Mosty Narwi promowała obszar LSR poprzez wystawienie stoiska promocyjnego. Na Targach wystawiono produkty regionalne (soki) oraz rozdawano gadżety promocyjne.

Operacja własna pt. Przedsiębiorczość oparta o zasoby lokalne. Realizacji operacji obejmowała szkolenie z zakresu przedsiębiorczości pt. *Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w oparciu o lokalny potencjał*. Szkolenia z zakresu przedsiębiorczości zostały przeprowadzone w celu tworzenia warunków do rozwoju przedsiębiorczości poprzez dostarczenie wiedzy z tego

zakresu w oparciu o lokalny potencjał. Przeprowadzono warsztaty w zakresie przetwórstwa mleka (serowarstwo) oraz w zakresie przetwórstwa mięsa (wędliniarstwo).

LGD Zielone Mosty Narwi było liderem w projekcie: *Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich – Wyjazd studyjny – szkoleniowy na Litwę (Wilno)*. Wyjazd był adresowany dla członków LGD, lokalnych liderów, osób bezpośrednio zaangażowanych we wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju, przedsiębiorców oraz pracowników biura LGD jak również przedstawiciele Partnera (LGD Forum Powiatu Garwolińskiego). Celem projektu była aktywizacja mieszkańców z terenów wiejskich poprzez poznanie dobrych praktyk w czasie wizyt terenowych, zdobycie nowych umiejętności, kompetencji zawodowych i wiedzy z zakresu pozyskiwania środków w ramach działań Programu Rozwoju Obszaru Wiejskich. Projekt stworzył możliwość wymiany doświadczeń i nawiązania kontaktów z organizacjami, przedsiębiorcami, instytucjami.

LGD Zielone Mosty Narwi było również partnerem w XXVI i XXVII Olimpiadzie Wiedzy Rolniczej w Płońsku. Projekt ten realizowany był przez Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego O/Poświętne w ramach konkursu KSOW. LGD Zielone Mosty Narwi wystąpiła jako partner i zapewniła działania informacyjne, przekazanie gadżetów promocyjnych. Celem operacji było podniesienie poziomu wiedzy i kompetencji młodych rolników oraz aktywizowanie ich do rozwoju gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich. Olimpiada zachęcała do pogłębiania wiedzy rolniczej i lepszego gospodarowania oraz podejmowania inicjatyw w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, w tym tworzenia miejsc pracy na terenach wiejskich. Jej ideą było ukazanie młodzieży złożoności zadań w rolnictwie, rozszerzenie zainteresowań różnorodnymi formami postępu w rolnictwie (biologicznego, technicznego, organizacyjnego, ekonomicznego i społecznego) oraz wzmocnienie więzi emocjonalnych z obszarami wiejskimi, miejscem pracy młodego rolnika.

Przedstawiciele Stowarzyszenia wzięli również udział w wyjeździe studyjny - szkoleniowym do Hiszpanii pt. *Partnerstwo międzynarodowe szansą na rozwój obszarów wiejskich* realizowanym przez LGD Ziemi Mińskiej. Członkowie LGD wzięli również udział w *Wyjeździe studyjnym – tworzenie sieci kontaktów międzynarodowych do Pragi* realizowanym przez LGD Ziemi Mińskiej. W wyjeździe wzięło udział 45 osób, w tym członkowie Zarządu, pracownicy Biura LGD, członkowie LGD, lokalni liderzy, przedsiębiorcy osoby bezpośrednio zaangażowane we wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Ziemi Mińskiej oraz przedstawiciele Partnerów - LGD Forum Powiatu Garwolińskiego, Zielone Mosty Narwi oraz LGD „Bądźmy Razem”.

5.4. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju

Realizacja rzeczowa

Realizacja rzeczowa przebiega we właściwy sposób. W związku z wydłużeniem okresu realizacji strategii część wskaźników pozostaje do osiągnięcia. Dodatkowe środki zostały przeznaczone

na przedsiębiorczość i rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Nabory ogłoszone i zrealizowane w 2022 roku pozwalają, z dużą dozą prawdopodobieństwa, przewidywać, że wszystkie wskaźniki zostaną osiągnięte do 2024 roku. Do takiego wniosku skłania przede wszystkim doświadczenie i sprawność LGD w dotychczasowej realizacji strategii.

Tabela 17. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.

Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
				Umowy	Płatności
1.1 Rozwój działalności gospodarczej na obszarze	1.1.1 Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	27	74,07	59,26
1.2 Zakładanie nowej działalności gospodarczej na obszarze	1.1.2 Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	32	56,25	43,75
1.3 Zakładanie nowej działalności gospodarczej na obszarze przez osoby z grup defaworyzowanych (młodzież i osoby w wieku 50+)	1.1.3 Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	szt.	6	83,33	50
2.1 Rozwój przedsiębiorczości i współpracy	1.2.1 Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	Projekt współpracy	5	80	40
2.1 Rozwój przedsiębiorczości i współpracy	1.2.2 Liczba zrealizowanych projektów własnych	Projekt własny	2	100	100
3.1 Budowa, modernizacja obiektów z przeznaczeniem na cele turystyczne i rekreacyjne	2.1.1 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	29	55,17	44,83
4.1 Przedsięwzięcia zachowujące i promujące dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe obszaru	2.2 Liczba przedsięwzięć zachowujących i promujących dziedzictwo lokalne	szt.	17	58,82	47,06

4.2 Publikacje promujące walory przyrodnicze, historyczne i kulturowe obszaru	2.3 Liczba publikacji	publikacje	2	50	0
4.3 Działania wspierające potencjał organizacji pozarządowych	nr 2.4 Konkursy i szkolenia wzmacniające potencjał organizacji	szt.	4	66,67	0
4.4 Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez działania na rzecz ochrony środowiska i zmian klimatu	2.5 Konkursy i akcje promocyjne dla grup defaworyzowanych dot. ochrony środowiska i zmian klimatu	szt.	3	66,67	0
4.5 Wzmocnienie kapitału społecznego	2.6 Liczba przeprowadzonych szkoleń dla pracowników i członków organów LGD	szt.	2	50	0

Źródło: dane LGD

Postęp finansowy

Postęp finansowy odpowiada realizacji rzeczowej. Środki pozostające jeszcze do realizacji dotyczą przede wszystkim nowych funduszy przekazanych do LGD wraz z wydłużeniem realizacji strategii. Wydaje się, że ogłoszone i zrealizowane nabory pozwolą wykorzystać wszystkie środki finansowe. Pewnym zagrożeniem mogą okazać się wydłużające się terminy weryfikacji wniosków w Urzędzie Marszałkowskim. Przy dużej inflacji i utrudnionym dostępie do maszyn i materiałów znaczący może okazać się czas, który upłynie pomiędzy napisaniem wniosku i jego realizacją. Dezaktualizacja kosztorysów uderzyć może nie tylko w przedsiębiorców, ale i w samorządy.

Tabela 18. Postęp finansowy – stan na 31.12.2021 r.

	wypłacone	zakontraktowane	pozostałe do realizacji
1.1 Rozwój działalności gospodarczej na obszarze	2 377 543 zł	587 231 zł	935 226 zł
1.2 Zakładanie nowej działalności gospodarczej na obszarze	1 400 000 zł	400 000 zł	1 309 421 zł
1.3 Zakładanie nowej działalności gospodarczej na obszarze przez osoby z grup defaworyzowanych (młodzież i osoby w wieku 50+)	300 000 zł	200 000 zł	100 000 zł
2.1 Rozwój przedsiębiorczości i współpracy	194 960 zł	455 223 zł	459 817 zł
2.1 Rozwój przedsiębiorczości i współpracy	100 000 zł	0 zł	0 zł

3.1 Budowa, modernizacja obiektów z przeznaczeniem na cele turystyczne i rekreacyjne	3 030 971 zł	1 062 998 zł	1 114 598 zł
4.1 Przedsięwzięcia zachowujące i promujące dziedzictwo przyrodnicze, historyczne i kulturowe obszaru	562 758 zł	184 929 zł	0 zł
4.2 Publikacje promujące walory przyrodnicze, historyczne i kulturowe obszaru	480 zł	1 520 zł	0 zł
4.3 Działania wspierające potencjał organizacji pozarządowych	3 018 zł	12 982 zł	0 zł
4.4 Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez działania na rzecz ochrony środowiska i zmian klimatu	3 996 zł	2 004 zł	0 zł
4.5 Wzmocnienie kapitału społecznego	12 323 zł	27 677 zł	0 zł

Źródło: dane LGD

Opis projektów współpracy

Lokalna Grupa działania wzięła udział w 4 projektach współpracy.

Pierwszy to *Lokalna Akademia Współpracy* (akronim: LAW). Projekt realizowany w latach 2019/2021 w partnerstwie z LGD Natura i Kultura i LGD Ziemi Mińskiej. LGD Zielone Mosty Narwi było Liderem Projektu oraz jego pomysłodawcą. Głównym celem operacji był wzrost umiejętności przedsiębiorczych i kompetencji zawodowych mających wpływ na sytuację mieszkańców obszarów wiejskich na obszarze objętym działaniem partnerskich LGD. W ramach realizacji projektu LGD zorganizowało wyjazd studyjny. Ponadto został zorganizowany kurs operatora koparko-ładowarki, w którym wzięły udział 34 osoby.

Drugi projekt współpracy to *Lokalna Akademia Kompetencji* (akronim: LAK). Projekt realizowany w latach 2018/2019 w partnerstwie z LGD Miechowskie Stowarzyszenie Gmin Jaksy. LGD Zielone Mosty Narwi było Liderem Projektu oraz jego pomysłodawcą. Głównym celem projektu był wzrost umiejętności przedsiębiorczych i kompetencji zawodowych mających wpływ na sytuację mieszkańców obszarów wiejskich na obszarze objętym działaniem Partnerskich LGD poprzez realizację kursów oraz szkoleń. W ramach realizacji projektu LGD Zielone Mosty Narwi zorganizowało wyjazd studyjny, w którym wzięły udział 43 osoby, kurs operatora koparko-ładowarki, w którym wzięły udział 32 osoby oraz szkolenie z zakresu przedsiębiorczości, w którym wzięło udział 43 osoby.

Trzecim z projektów współpracy (międzynarodowy) był *Produkt Lokalny Atrakcją Turystyczną* (akronim: PLAT). Projekt realizowany w latach 2018/2021 w partnerstwie: LGD Ziemi Mińskiej, LGD Natura i Kultura, LGD Forum Powiatu Garwolińskiego oraz LGD Równiny Wołomińskiej. Liderem Projektu i oraz jego pomysłodawcą było LGD Ziemi Mińskiej. Głównym celem projektu był rozwój potencjału partnerskich lokalnych grup działania w oparciu o produkty lokalne oraz wykorzystanie potencjału mieszkańców. W ramach realizacji operacji został zorganizowany

wyjazd studyjny do Hiszpanii konkurs kulinarny oraz szkolenie w zakresie przedsiębiorczości. W związku z organizowanym konkursem kulinarnym wydano publikację „Dziedzictwo kulinarne-produkt lokalny atrakcją turystyczną”. Ponadto 3 osoby z LGD Zielone Mosty Narwi wzięły udział w X Europejskich Targach Produktów Regionalnych w Zakopanem, promując lokalne produkty, czyli miód i soki.

Czwarty z projektów współpracy to *Lokalna Akademia Rozwoju Kompetencji* (akronim: LARK) Projekt realizowany był od 2020r. w partnerstwie z LGD Natura i Kultura; LGD Ziemi Mińskiej i Forum Powiatu Garwolińskiego. LGD Natura i Kultura było Liderem Projektu oraz jego pomysłodawcą. Głównym celem operacji był wzrost umiejętności przedsiębiorczych i kompetencji zawodowych mających wpływ na sytuację mieszkańców obszarów wiejskich na obszarze objętym działaniem partnerskich LGD. W ramach realizacji projektu LGD Zielone Mosty Narwi zorganizowała wyjazd studyjny pt. *Dobre praktyki z zakresu przedsiębiorczości do Janowa Podlaskiego*, kurs prawa jazdy kategorii C+E oraz kurs prawa jazdy kategorii C+C+E. Projekt w czasie pisania raportu był na etapie rozliczania.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju zaplanowano 2 cele ogólne. Pierwszy dotyczył rozwoju lokalnej gospodarki, a drugi poprawy jakości życia mieszkańców. Wskaźniki przypisane do celów mogą być ostatecznie zweryfikowane dopiero w 2024, na podstawie danych z GUS oraz danych LGD. Obserwując postępy realizacji strategii oraz osiąganie wskaźników produktu i rezultatu nie ulega wątpliwości, że osiągnięty zostanie również założony wpływ na cele główne. Dane z GUS za 2021 rok wskazują, że liczba zarejestrowanych w REGON podmiotów znacząco wzrosła od 2015 roku. Wskaźnik oddziaływania można by uznać za osiągnięty jednak nie wiadomo co przyniosą kolejne 3 lata. Z ostatecznym podsumowaniem musimy poczekać do zakończenia wdrażania strategii i rozliczenia ostatnich wniosków.

CEL OGÓLNY 1	Rozwój gospodarczy obszaru przy wykorzystaniu lokalnych zasobów i rozwiązań innowacyjnych			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2014 rok	Plan 2024rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Podmioty gosp. narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	Szt.	1234,1	1240,0	Dane statystyczne GUS
Stopa bezrobocia rejestrowanego	%	22,2	20	Dane statystyczne GUS

CEL OGÓLNY 2	Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Zielone Mosty Narwi			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2014 rok	Plan 2024rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Wskaźnik ruchu turystycznego (ilość udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców)	osoby	455,9	501,49	Dane GUS
Wzrost odsetka osób deklarujących poprawę warunków i jakości życia na terenie LGD	%	44	50,60	Dane własne LGD (ankiety monitorujące)

Ocena wpływu na kapitał społeczny

Wspieranie stowarzyszeń i organizacji pozarządowych jest utrudnione ze względu na formę finansowania. Wszelkie inicjatywny oddolne zgłaszane w ramach naborów wniosków z LGD

Zielone Mosty Narwi muszą polegać na własnych środkach, a następnie wnioskować o refundację, co blokuje ich działania zważywszy na ograniczone środki własne, a często ich brak. Ograniczone są również fundusze gminne, do których stowarzyszenia mogą wystąpić o pożyczkę na realizację projektów społecznych i związanych z zachowaniem dziedzictwa regionu. Dlatego w przyszłości takie inicjatywy powinny być finansowane w formie dotacji, która następnie zostanie rozliczona.

Przedsiębiorczość

Wsparcie przedsiębiorczości w ramach LGD jest priorytetem, i na ten cel spożytkowano nawet więcej niż wymagane 50% budżetu. Zarówno wsparcie powstawania nowych podmiotów gospodarczych jak i dofinansowanie rozwoju istniejących przedsiębiorstw jest działaniem efektywnym z punktu widzenia rozwoju całego regionu. Dotacje z przeznaczeniem na wsparcie powstawania nowych podmiotów są niższe niż te wspierające rozwój już działających, dlatego LGD Zielone Mosty Narwi zdecydowało się na takie gospodarowanie budżetem, by udzielić go większej liczbie podmiotów i większość budżetu została spożytkowana na powoływanie nowych przedsiębiorstw. Sprawdziło się również ograniczenie jednorazowego dofinansowania do rozwoju działalności, gdyż takie działanie zwiększyło liczbę wspartych podmiotów we wciąż rozsądnych ramach finansowych.

Stowarzyszenie realizowało również szkolenia dla przedsiębiorców, a także kursy zawodowe dla osób fizycznych, pozwalające na podniesienie ich kwalifikacji w gałęziach gospodarki, w których można liczyć na powstawanie nowych firm w niedalekiej przyszłości. Kursy zawodowe są szczególnie ważne w przypadku osób młodych, wchodzących na rynek pracy. Takie kursy były finansowane ze środków projektów współpracy. Nacisk w ocenie wniosków składanych w ramach naborów ogłaszanych przez LGD Zielone Mosty Narwi kładziony był na przetwórstwo owocowo-warzywne, którego rozwój wpisany jest w strategię.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Warunki dla turystyki w obszarze LGD Zielone Mosty Narwi nie są być może tak spektakularne jak w rejonie nieodległego Zalewu Zegrzyńskiego, jednak również tu ze względu na obecność rzek, Narwi i Wkry, a w niedalekiej przyszłości, po rozszerzeniu obszaru LGD o dodatkowe dwie gminy, również Bugu i Liwca, są one atrakcyjne. Turystów może przyciągać również samo miasto Pułtusk ze swoim słynnym rynkiem oraz zabytkami. W ocenie wniosków składanych podczas naborów turystyka była ważnym kryterium, za które przyznawano najwięcej punktów (5). W praktyce ze względu na bardzo dużą liczbę składanych wniosków wsparcie zostało udzielone tylko tym, które uwzględniały inwestycje w rozwój turystyki w regionie (były to na przykład projekty otwarcia restauracji, uruchomienia campingu lub wypożyczalni kajaków). U podstaw takiej polityki leżało założenie, że na realizacji takich projektów skorzysta nie tylko podmiot je realizujący, ale też cały region.

Ponadto z projektów współpracy sfinansowane zostało wydanie mapy regionu z zaznaczeniem jego głównych atrakcji oraz produktów regionalnych.

W ramach wspierania zachowania dziedzictwa kulturowego organizowane były wydarzenia o charakterze regionalnym, jednak tę działalność zahamowała pandemia. Udało się jednak na przykład powołać do życia orkiestrę dętą w Nasielsku. W tym samym mieście w najbliższym czasie ma zostać wybudowany zrekonstruowany gród średniowieczny.

Wspieranie turystyki i dziedzictwa kulturowego w następnych okresach programowania strategii byłoby również działaniem wysoce pożądanym.

Grupy defaworyzowane

W dalszych okresach programowania lista grup defaworyzowanych nie powinna ulec modyfikacji, ale wręcz rozszerzeniu. Działania na rzecz wspierania tych grup, w tym przewidujące zatrudnienie takich osób, były wysoko punktowane podczas oceny wniosków w naborach (3 punkty do oceny). Dotychczas spośród wskazanych w strategii grup defaworyzowanych szczególny nacisk kładziony był na osoby bezrobotne powyżej 50. roku życia, gdyż to im po utracie pracy najtrudniej znaleźć nowe miejsce zatrudnienia.

Innowacyjność

Kryterium innowacyjności było w sposób oczywisty dodatkowo punktowane podczas oceny wniosków składanych w kolejnych naborach i często, ze względu na dużą liczbę składanych wniosków, z których jedynie około jednej piątej mogło zostać rozpatrzonych pozytywnie, mogło być czynnikiem decydującym o przyznaniu dofinansowania. Skalę innowacyjności oceniała Rada, stosując konkretne kryteria. Należy zauważyć, że często wśród osób przedstawiających pomysły na projekty pojęcie innowacyjności jest rozumiane nieprecyzyjnie, i niejednokrotnie jako innowacyjne wskazywane były elementy dość podstawowe i powszechnie stosowane, jak na przykład zakup nowego urządzenia dla przedsiębiorstwa. Na podstawie kryterium innowacyjności premiiowane były pomysły wnoszące rzeczywistą nowość dla regionu – takim przykładem może być budowa domków na wodzie, projekt unikalny nie tylko w skali lokalnej.

Projekty współpracy

W ramach projektów współpracy na obszarze LGD Zielone Mosty Narwi udało się wzmocnić niektóre działania lokalne, takie jak na przykład organizacja kursów zawodowych, warsztaty rzemiosła czy wydanie mapy turystycznej regionu. Zaznaczyć należy, że kursy i warsztaty realizowane w ramach współpracy, cieszą się wyjątkowo dużym zainteresowaniem społecznym. W wypadku projektów współpracy model finansowy oparty na refundacji sprawdza się dużo lepiej niż w wypadku inicjatyw społecznych, gdyż w odróżnieniu od organizacji społecznych stowarzyszenie dysponuje budżetem, który może w realizację projektów współpracy zainwestować. Pozostaje jednak warunek, że ewaluacja projektów nie

będzie się przeciągać się i środki własne zainwestowane przez LGD nie pozostaną zbyt długo zamrożone. Przy realizacji większych projektów również LDG musi uciekać się do zaciągania kredytów na ich finansowanie.

Ocena funkcjonowania LGD

Współpraca LGD Zielone Mosty Narwi z samorządami układała się bardzo dobrze. Gminy, zwłaszcza w ostatnim okresie, rozumiejąc potrzeby nakładów na projekty współpracy (zwłaszcza kursy i warsztaty dla ludności) zwiększyły finansowe wsparcie dla stowarzyszenia.

Przedstawiciele LGD do roku 2019 podejmowali działania animacyjne wśród społeczności lokalnej, uczestnicząc w imprezach i wydarzeniach organizowanych w każdej z gmin obszaru. Ta aktywność również w znacznym stopniu została ograniczona przez pandemię. W dalszym ciągu organizowane są konkursy związane z aktualnymi tematami, ogłaszane na stronie internetowej stowarzyszenia.

Ocena procesu wdrażania

W obecnym okresie ze względu na zmianę podejścia znacznie skrócił się okres sprawdzania i oceny wniosków – w tej chwili na zatwierdzenie wniosku czeka się kilka miesięcy, co i tak dla wielu wnioskodawców może wydawać się zbyt długo, jednak w poprzednich okresach programowania czas ten wynosił nawet i dwa lata. Sytuacja uległa więc znacznej poprawie i cały proces znacznie się usprawnił. Komunikacja z urzędem marszałkowskim nadzorującym operacje odbywa się płynnie i informacja zwrotna z urzędu udzielana jest na żądanie.

Można zauważyć zjawisko polegające na tym, że do naborów wniosków zgłaszają się jednostki spoza regionu, którym projekty przygotowują wyspecjalizowane firmy, dopełniając uprzednio jedynie obowiązek zameldowania w jednej z gmin obszaru LGD. Takie praktyki stoją w sprzeczności z ideą aktywizacji lokalnej społeczności i w przyszłości przyjęte zostaną regulacje zapobiegające tego typu działaniom.

Wartość dodana podejścia LEADER

Współpraca wszystkich sektorów, samorządów, przedsiębiorców i organizacji społecznych, odbywa się płynnie i elastycznie w zależności od charakteru projektów realizowanych w ramach naborów wniosków oraz inicjatyw o charakterze aktywizacyjnym i szkoleniowo-warsztatowym. Liczba podmiotów zgłaszających się do udziału w realizacjach jest niemal

zawsze większa od potrzeb. Zwiększyła się zwłaszcza aktywność organizacji takich jak koła gospodyń wiejskich.

Potencjał społeczny wytworzony podczas realizacji projektów społecznych i infrastrukturalnych stanowi też praktyczną formę promocji dla podejmowania dalszych inicjatyw. Taką promocję stanowią, ale też ją wykorzystują zwłaszcza inwestycje w sektorze turystycznym (obiekty hotelowe czy gastronomiczne) czy też sportowo-rekreacyjnym (siłownie, place zabaw, boiska). Dofinansowane obiekty takie jak świetlice wiejskie cieszą się dużą popularnością – problem czasem może stanowić znalezienie wolnego terminu na organizację spotkania szkoleniowo-promocyjnego dla świetlic z innych miejscowości.

Jesienią 2021 roku podjęte zostały działania integracyjne zmierzające do utworzenia sieci mazowieckich Lokalnych Grup Działania, reprezentującej mazowieckie LGD w samorządach. Sieć taka prawdopodobnie powstanie po zakończeniu obecnych prac związanych z nowym okresem programowania.

7. Podsumowanie, wnioski i rekomendacje

Najważniejszą rolę w Partnerstwie odgrywają samorządy. Dysponują stabilną strukturą, mają dobrze zorganizowane urzędy i wykwalifikowanych pracowników. Samorządy korzystają z dostępnych w LGD funduszy ale traktują Stowarzyszenie jako kolejną platformę współpracy. Organizacje pozarządowe rzadko uczestniczyły w konkursach z uwagi na barierę finansową. Brak zaplanowanych projektów grantowych sprawił, że stowarzyszenia nie widzą odpowiedniej platformy do współpracy i nie traktują LGD jako interesującego partnera. Rekomendacją na kolejny okres programowania jest podjęcie działań na rzecz aktywizacji i współpracy z organizacjami pozarządowymi nie tylko w postaci zaplanowania projektów grantowych ale również innych działań partycypacyjnych.

Rada LGD jest organem, który bardzo intensywnie wspiera działania Stowarzyszenia. Mimo wsparcia pracowników biura wysiłek merytoryczny oraz administracyjny jest dla członków Rady sporym wyzwaniem. Dodatkowo członkowie Rady pełnią ważną rolę społeczną, reprezentują gminy, ale są również przedstawicielami LGD w swoich gminach. Rekomendacją dla LGD powinna być szczególna dbałość o jakość kryteriów wyboru operacji jako najważniejszego narzędzia Rady

Biuro LGD zajmuje się właściwie wszystkimi aspektami funkcjonowania Partnerstwa. Organizuje Walne Zebrania Członków, wspomaga Radę w ocenie i wyborze operacji, przygotowuje dane do podejmowania decyzji przez Zarząd. Przede wszystkim ogłasza, organizuje i przeprowadza nabory wniosków. Dbą o jakość wniosków poprzez szkolenia i doradztwo, komunikuje się z wnioskodawcami i członkami Partnerstwa. Ocena tej pracy dokonana przez wnioskodawców oraz przedstawicieli gmin partnerskich jest bardzo wysoka. Pozytywne opinie dotyczyły zarówno kwestii merytorycznych jak i przyjaznego podejścia i wysokiej kultury w kontaktach z wnioskodawcami. Dla utrzymania wysokiej jakości działań oraz dobrych opinii o LGD niezbędne jest docenianie wkładu w ten proces pracowników biura zarówno w wymiarze szkoleniowym, dotyczącym atmosfery i warunków pracy jak i w wymiarze finansowym.

Ponad połowa budżetu LGD przeznaczona została na rzecz podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej. Przedsięwzięcia te zawsze cieszyły się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców, mimo pogarszających się warunków gospodarczych czy wzrostu inflacji. Przedsiębiorcy korzystają ze znaczącego wsparcia jednak nie angażują się w codzienną działalność społeczną LGD. Duże zainteresowanie funduszami dostępnymi w LGD wydaje się to być idealną okazją do społecznej aktywizacji i zaangażowania przedsiębiorców w inne działania LGD, szczególnie w zakresie społecznym i kulturalnym.

Utrudnieniem w funkcjonowaniu LGD zarówno po stronie Stowarzyszenia jak i wnioskodawców jest duży stopień biurokracji. Skomplikowanie wniosku wymusza korzystanie

z zewnętrznych instytucji i ekspertów co zwiększa koszty podjęcia wysiłku i jednocześnie „profesjonalizuje” proces przekuwania pomysłów na projekt. Nadmierna dokumentacja utrudnia również pracę członkom Rady oraz pracownikom biura. Znajomość procedur nie jest już problemem ale zmieniające się przepisy i kolejne wymagania dotyczące chociażby dokumentowania braku powiązań pomiędzy oceniającymi a ocenianymi z pewnością nie zwiększa produktywności i nie przyspiesza procesu przyznawania dofinansowania.

Ewaluacja końcowa wymagała od wszystkich członków Stowarzyszenia wyjątkowej pracy. Krótki czas realizacji badań sprzyjał kumulowaniu działań. Niemniej wsparcie i zaangażowanie władz LGD, pracowników i członków LGD zapewniło sukces realizacji wszystkich założonych działań. Na koniec należy jeszcze raz podziękować wszystkim, którzy wnieśli wkład w powstanie tego opracowania, czy to poprzez przygotowanie dokumentów, zestawień, uczestnictwo w wywiadach grupowych i indywidualnych, czy też poprzez wypełnianie anonimowych ankiet.

8. Spis tabel i wykresów

Wykresy

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin	12
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?	26
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”? ...	27
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:	28
Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:	29
Wykres 6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?	30
Wykres 7. Jakie są powody?	30
Wykres 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?	31
Wykres 9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?.....	31
Wykres 10. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?.....	32
Wykres 11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?	32
Wykres 12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?	33
Wykres 13. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa: 34	
Wykres 14. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD	34
Wykres 15. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD.....	35
Wykres 16. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach: 35	
Wykres 17. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?.....	36
Wykres 18. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?	37

Wykres 19. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?	38
Wykres 20. Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?	38
Wykres 21. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?	39
Wykres 22. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?	40
Wykres 23. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?	40
Wykres 24. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – Zielone Mosty Narwi?	44
Wykres 25. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?	45

Tabele

Tabela 1. Ludność ogółem	14
Tabela 2. Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	15
Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na 1000 ludności	15
Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	16
Tabela 5. Podmioty nowo zarejestrowane na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	17
Tabela 6. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców	18
Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani ogółem	19
Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach)	19
Tabela 9. Pracujący w gminach ogółem	20
Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	21
Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności..	22

Tabela 12. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach)	23
Tabela 13. Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w procentach).....	23
Tabela 14. Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców.....	24
Tabela 15. Przyroda na terenie LGD	25
Tabela 16. Doradztwo.....	41
Tabela 17. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.	47
Tabela 18. Postęp finansowy – stan na 31.12.2021 r.....	48

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Narzędzia badawcze

9.1. Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:

1. Jak wnioskodawca dowiedział się o konkursie, skąd pochodzi wiedza o LGD i jak jest ona znacząca;
2. Pomysł na projekt - skąd pochodził, czy ktoś pomagał w konceptualizacji, czy wynajmowano firmę lub osobę do pomocy w opracowaniu wniosku;
3. Zakres pomocy ze strony LGD, doświadczenia związane z doradztwem;
4. Znajomość wniosku i procedury, trudności z wypełnianiem wniosku;
5. Ocena wniosku w LGD, doświadczenia i opinie o kryteriach oraz ocenie przez Radę LGD;
6. Proces administracyjny po dokonaniu wyboru operacji do dofinansowania;
7. Ogólna ocena kontaktów z LGD w czasie opracowania wniosku, oceny i wyboru oraz realizacji
8. Podejście kontrfaktyczne: czy jeszcze raz spróbowałby wnioskować do LGD;
9. Podejście kontrfaktyczne: czy zrealizował pomysł mimo braku dofinansowania (dla osób, które nie uzyskały dofinansowania)
10. Podsumowanie i ogólne opinie o trudnościach i dobrych stronach procesu.

9.2. Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:

1. Czy w Pana/Pani gminie ludzie są aktywni. Czy jest dużo organizacji pozarządowych?
  - a. Czy działania LGD w jakiś sposób wpływają na rozwój aktywności społecznej mieszkańców (kapitału społecznego)?
2. Czy ludzie są w tej gminie przedsiębiorczy. Czy dla rozwoju obszaru lepsze są środki na podejmowanie czy na rozwój działalności gospodarczej?
3. A jak już rozmawiamy o ludziach, którzy tu mieszkają. W jakiej grupie należałoby szukać ludzi, którzy sobie nagorzej radzą. Takich którzy wymagają najpilniejszej pomocy? (młodzież, seniorzy, niepełnosprawni)
4. Jeśli chodzi o kulturę i turystykę. Czy działania LGD jakoś wpłynęły na rozwój obszaru w tej dziedzinie?
5. Przejdźmy teraz do tego jak działa LGD. Jak wygląda komunikacja i współpraca pomiędzy gminami a LGD.
6. Czy ta współpraca pozwala działać efektywnie? Jak duży wpływ na to co robi i jak działa LGD mają władarze gmin partnerskich?
7. Czy LGD dobrze widać w gminach. Czy pojawia się na dożynkach, organizuje konkursy, wyjazdy. Czy mieszkańcy wiedzą, że taka organizacja działa tu na obszarze.
8. W czym należałoby szukać największej zalety istnienia LGD?
9. Czy jest coś co można by poprawić w działaniach LGD?

9.3. Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD

Ocena funkcjonowania LGD

Szanowni Państwo,

głównym celem funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 opracowanej wspólnie z mieszkańcami naszego regionu. Strategia ta realizowana jest przez szereg przedsięwzięć, których zadaniem jest rozwiązywanie potrzeb mieszkańców.

W ramach podsumowań wdrażania programu oraz wypełniając zapisy zawarte w Strategii przygotowaliśmy ankietę. Zarówno podczas tworzenia dokumentu jak i teraz Państwa zdanie jest dla nas niezmiernie istotne.

Wszystkie dane pozyskane w ramach tej ankiety będą traktowane poufnie, a analizy dotyczyć będą jedynie uogólnionych opinii.

Prezes LGD

1. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Bardzo dobrze
2. Raczej dobrze
3. I dobrze i źle
4. Raczej źle
5. Bardzo źle
6. Trudno powiedzieć

2. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Godziny pracy biura LGD są dogodne dla klientów				
2.	Strona internetowa zawiera aktualne informacje				
3.	Odpowiedzi na wiele pytań można uzyskać telefonując do biura LGD				
4.	Łatwo umówić się na spotkanie z pracownikami biura LGD				

3. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Pracownicy mają wiedzę odpowiednią do wykonywanej pracy				
2.	Pracownicy z zaangażowaniem wykonują swoje obowiązki				
3.	Pracownicy udzielają rzetelnych informacji i porad				
4.	Pracownicy są mili i uprzejmi				

4. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Raczej dobrze	I dobrze i źle	Raczej źle	Bardzo źle	Trudno powiedzieć
1.	prowadzenie doradztwa						
2.	organizacja naborów wniosków						

3.	pozyskiwanie dodatkowych funduszy zewnętrznych						
4.	informowanie członków LGD o funkcjonowaniu LGD						
5.	prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dla mieszkańców						
6.	współpraca z innymi LGD						

5. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 najważniejsze kanały pozyskiwania informacji**

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Bezpośrednie kontakty z Władzami LGD
2. Bezpośrednie kontakty z pracownikami Biura
3. Walne zebranie członków
4. Oficjalna strona internetowa LGD
5. Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD
6. Portale społecznościowe
7. Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów (warsztaty, imprezy)
8. Informacja bezpośrednia w siedzibie (biurze) LGD
9. Inne sposoby. Jakież? .....

6. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Ankieta papierowa
2. Ankieta elektroniczna
3. Kontakt bezpośredni z przedstawicielem LGD
4. Kontakt mailowy
5. Kontakt telefoniczny
6. Kontakt poprzez portal społecznościowy (np. czat z pracownikiem LGD)

7. Panel dyskusyjny po zakończeniu szkoleń i spotkań (możliwość zadawania pytań, zgłaszania uwag)
8. Inny, jaki? .....

7. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców? **Proszę wskazać nie więcej niż 3 najważniejsze źródła.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Z własnego doświadczenia
2. Z rozmów z mieszkańcami
3. Z rozmów z samorządowcami, członkami organizacji pozarządowych itp.
4. Z mediów (lokalna prasa, telewizja, radio)
5. Z Internetu (portale, wortale, fora dyskusyjne)
6. Z badań społecznych i analiz gospodarczych
7. Z innych źródeł (jakich?) .....

8. Czy nabory wniosków ogłaszane przez Lokalną Grupę Działania odpowiadały na potrzeby mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Idealnie wpisywały się w potrzeby mieszkańców
2. W większości przypadków wpisywały się w potrzeby mieszkańców
3. Często mijaly się z potrzebami mieszkańców
4. Prawie w ogóle nie odpowiadały na potrzeby mieszkańców
5. Trudno powiedzieć

9. Jakie są najważniejsze problemy społeczne mieszkańców regionu (Pana/Pani gminy)? Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

10. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych?

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	I tak i nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie dotyczy
1.	Związane z potrzebą zakładania i rozwijania działalności gospodarczej						
2.	Związane z potrzebą budowy lub remontu infrastruktury drogowej						
3.	Związane z potrzebą rozwoju infrastruktury społecznej i kulturalnej (np. świetlice wiejskie, place zabaw dla dzieci)						
4.	Związane z potrzebą rozwoju infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej (np. boiska, siłownie zewnętrzne, altany)						
5.	Związane z potrzebą rozwoju aktywności społecznej mieszkańców (np. warsztaty, spotkania, pikniki, szkolenia)						
6.	Związane z potrzebą zachowania dziedzictwa lokalnego						
7.	Związane z potrzebą promocji obszaru objętego LSR						

11. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej tak
3. Raczej nie
4. Zdecydowanie nie
5. Trudno powiedzieć

12. Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak, inne projekty byłyby bardziej efektywne
2. Zastosowanie innych projektów dałoby podobne rezultaty
3. Nie, inne projekty byłyby mniej efektywne
4. Trudno powiedzieć

13. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. LGD powinna ograniczyć się do założeń Lokalnej Strategii Rozwoju
2. LGD powinna podejmować również wyzwania wykraczające poza LSR
3. Trudno powiedzieć

14. Co jeszcze mogła by zrobić LGD, aby skuteczniej rozwiązywać problemy społeczne?

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę o podanie kilku informacji o sobie, w wyłącznie w celach statystycznych

15. W której gminie Pan(i) mieszka?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Gmina Pokrzywnica
2. Gmina Gzy
3. Gmina Zatory
4. Gmina Świercze
5. Gmina Winnica
6. Gmina Obryte
7. Gmina Pułtusk
8. Gmina Pomiechówek
9. Gmina Nasielsk

16. Płeć

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

17. Do jakiej kategorii wiekowej może się Pan(i) zaliczyć?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mniej niż 18 lat
2. od 18 do 24 lat
3. od 25 do 34 lat
4. od 35 do 50 lat
5. więcej niż 50 lat

18. Jestem:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Rolnikiem

2. Członkiem organizacji społecznej (stowarzyszenie, fundacja, związek zawodowy, klub sportowy)
3. Przedsiębiorcą
4. Członkiem środowiska (grupy) bez osobowości prawnej (koło gospodyń wiejskich, zespół ludowy, koło wędkarskie, koło hobbystów i inne)
5. Reprezentantem podmiotu z sektora publicznego (gmina, dom kultury, zakład opieki zdrowotnej)
6. Żadne z powyższych

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.4. Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD

Poziom satysfakcji mieszkańców

Zapraszamy Państwa – mieszkańców naszego regionu do wyrażenia opinii na temat warunków życia w naszej gminie. Ankieta jest anonimowa a jej wyniki posłużą wyłącznie temu, aby dostosować Lokalną Strategię Rozwoju do potrzeb mieszkańców i regionu.

1. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

2. 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

3. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Dobrze	Przeciętnie	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
1.	Atrakcyjności turystycznej						
2.	Promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki						
3.	Infrastruktury i oferty kulturalnej						
4.	Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej						
5.	Infrastruktury drogowej						
6.	Zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów						
7.	Tożsamości mieszkańców z regionem						
8.	Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych						
9.	Działań na rzecz bezrobotnych						
10.	Działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia						
11.	Działań na rzecz osób po 50 roku życia						

12.	Działań na rzecz kobiet						
13.	Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem						
14.	Sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firmy						

4. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	nie wiem
1.	Uczestniczę w wydarzeniach organizowanych w gminie (kulturalnych, rekreacyjno-sportowych, obchodach świąt etc.)					
2.	Biorę udział w przygotowywaniu gminnych wydarzeń (sam(a) albo w ramach grupy, do której należę)					
3.	Należę do stowarzyszenia/organizacji pozarządowej (stowarzyszenie, fundacja)					
4.	Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)					
5.	Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)					
6.	Jestem członkiem rady/komitegu (np. w szkole, klubie sportowym, przedsiębiorstwie)					
7.	Znam najważniejsze fakty historyczne dotyczące mojej miejscowości/gminy					
8.	Potrafię wskazać najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy					

9.	Na terenie mojej gminy mogę rozwijać się zawodowo					
10.	W mojej gminie powstaje wiele firm					
11.	W mojej gminie chętnie inwestują przedsiębiorcy					
12.	Na terenie mojej gminy są sprzyjające warunki dla turystów i osób przyjezdnych					

5. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. tak
2. nie

7. Jakie są powody?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Trudny dostęp do edukacji
2. Trudny dostęp do instytucji kultury
3. Utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi
4. Brak perspektyw zawodowych
5. Powody osobiste/ rodzinne

6. Inne (jakie?) .....

8. 6. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Ani tak, ani nie
3. Nie

10. 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Trudno powiedzieć

3. Nie

12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności? (Prosimy o zaznaczenie „x” trzech najważniejszych)

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Promocja obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki
2. Infrastruktura i oferta kulturalna
3. Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna
4. Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)
5. Infrastruktura drogowa
6. Aktywność społeczna mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne)
7. Działania wzmacniające tożsamość mieszkańców z regionem
8. Działania wynikające z inicjatywy mieszkańców
9. Warunki życia osób niepełnosprawnych
10. Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych
11. Zwiększenie liczby miejsc pracy poza rolnictwem
12. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby przed 34 rokiem życia
13. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby po 50 roku życia
14. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez kobiety
15. Działania ułatwiające założenia i prowadzenia działalności gospodarczej

13. Czy zna Pan/i Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Zielone Mosty Narwi?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak znam, słyszałam/em
2. Nie znam, nie słyszałam/em

14. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. od znajomych, sąsiadów

2. w instytucji (urząd, szkoła)
3. z lokalnej prasy
4. widziałem/am działania LGD
5. uczestniczyłem/am w działaniach LGD/ brałem/am udział w projekcie

15. Status na rynku pracy:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Osoba (fizyczna, prawna lub inna) prowadząca działalność gospodarczą
2. Zatrudniony/a w rolnictwie
3. Zatrudniony/a poza rolnictwem
4. Uczący się/studiujący
5. Osoba bezrobotna
6. Inny typ, jaki? .....

16. Płeć:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

17. Niepełnosprawność:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Osoba niepełnosprawna, posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności
2. Osoba pełnosprawna

18. Wykształcenie:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. podstawowe
2. zasadnicze zawodowe

3. średnie
4. policealne
5. licencjat, inżynier
6. wyższe magisterskie
7. inne

19. Wielkość gospodarstwa rolnego:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. nie posiadam gospodarstwa rolnego
2. do 5 ha
3. 6-10 ha
4. 11-20 ha
5. 21-50 ha
6. >50 ha

20. Wiek

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mniej niż 18 lat
2. 18 do 24 lat
3. 25-34 lat
4. 35-50 lat
5. >50 lat

21. Miejsce zamieszkania:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Gmina Pokrzywnica

2. Gmina Gzy
3. Gmina Zatory
4. Gmina Świercze
5. Gmina Winnica
6. Gmina Obryte
7. Gmina Pułtusk
8. Gmina Pomiechówek
9. Gmina Nasielsk
10. Inna gmina

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.5. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego

1. Wprowadzenie
  - a. Przedstawienie moderatora, opisanie celu badania, anonimowości uzyskanych odpowiedzi, konieczność nagrywania wywiadu z uwagi na późniejszą analizę wyników
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
  - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
  - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
  - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
  - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
  - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
  - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
  - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
6. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
  - a. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
7. Innowacyjność
  - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
  - b. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
8. Ocena funkcjonowania LGD
  - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR?
  - b. Jak jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
  - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Zakończenie spotkania

Czas trwania 120 minut